

**Pázmány Péter Katolikus Egyetem
Bölcsészet- és Társadalomtudományi Kar
Nemzetközi és Politikatudományi Intézet
Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport
Pázmány East Asia Club, Hungary (PEACH)**

PEACH MŰHELYTANULMÁNYOK 24.

Szilágyi Zsolt

***A 70 éves magyar–mongol diplomáciai kapcsolatok
történetének első szakasza 1950-től 1990-ig***

**Budapest
2020**

ÖSSZEFOGLALÓ

A 70 éves magyar–mongol diplomáciai kapcsolatok történetének első szakasza 1950-től 1990-ig

Mongólia és Magyarország képviselői 1950 áprilisában írták alá a diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló dokumentumot. Bár az esemény új dimenzióba emelte a kétoldalú együttműködést, nem ez volt az első alkalom, hogy a két ország érdeklődő lépéseket tett egymás felé. A magyarságnak a térség egyetlen más országával sincsenek olyan szoros kulturális kapcsolatai, mint Mongóliával, ami elsősorban a közös kulturális gyökerekből, a nomád hagyományokból fakad. Ez fordította a magyar orientalistákat Mongólia felé, s ez ma a mongol nemzeti identitás egyik alappillére is. E szoros kötelék a diplomáciai kapcsolatok felvételének legkorábbi időszakában, és később is rendszeres témája volt a találkozónak.

A kétoldalú kapcsolatok története alapvetően két szakaszra bontható, melyben a választóvonalat az 1989–1990-ben a keleti blokk országaiban lezajlott politikai átalakulások jelentik. Az azt megelőző 40 évben a két ország viszonyát alapvetően meghatározta, hogy a kétpólusú világban azonos szövetségi rendszerhez tartoztak. A rendszerváltások után az immár politikai értelemben is független államoknak önállóan kellett meghatározni azokat a prioritásokat, melyek mentén tovább folytatják a kétoldalú együttműködéseket. Ma elmondható, hogy az ezredfordulón tapasztalható visszaesés után sikerült az együttműködés új irányelveit meghatározni, és ennek köszönhetően a kapcsolatok ismét szorosabbá váltak.

Az alábbi rövid tanulmány – mely a kétoldalú kapcsolatok történetének első szakaszát tekinti át – kísérletet tesz arra, hogy röviden összefoglalja a magyar-mongol kétoldalú kapcsolatok elmúlt 70 évét. A részletek aprólékos bemutatása helyett inkább a meghatározó eseményekre koncentrál. A számos hivatalos találkozó közül elsősorban az államfői, miniszterelnöki találkozókat említi, de címszavakban a gazdasági, és tudományos-oktatási együttműködéseket is bemutatja.

ABSTRACT**70 years of Hungarian-Mongolian relations: Phase 1 between 1950 and 1990**

Representatives of Mongolia and Hungary signed the treaty on establishing diplomatic relations in 1950. Although this event gave a new dimension to the bilateral cooperation, it was not the first time that the two countries had initiated steps towards each other. The attention of Hungarian Orientalists and historians was focused towards Inner Asia and Mongolia already by the end of the 19th century as a result of the Eastern connections of Hungarian culture and the pre-conquest Asian roots of Hungarian history.

There is no other country in the area with which Hungarians would have such close cultural connections as with Mongolia, which is primarily a result of the shared nomadic cultural traditions. This is what attracted Hungarian Orientalists towards Mongolia, and this is the fundamental pillar of Mongolian national identity today. This tight bond has been a regular topic on the agenda of the meetings since the earliest period of diplomatic relations.

The history of bilateral relations can be divided into two periods, and the political changes that took place in the countries of the Eastern Bloc in 1989-1990 can be considered the dividing line. In the preceding 40 years the relations of the two countries were defined by the fact that they belonged to the same system of alliance in the bipolar world. Following the change of regime, the two newly independent states had to define their priorities in continuing bilateral cooperations. Today, it can be stated that after a short period of decline at the turn of the millennium, new principles of cooperation have been established and due to this the relations have been reinvigorated.

This article briefly introduces the first period of the bilateral relations from 1950 to the change of regime in 1990. The first period of the diplomatic relations was determined by the influence of the Soviet Union, and the economic cooperation between the two countries also took place within the framework of the COMECON. Instead of providing a detailed description, it focuses on the major events. Among the numerous official meetings, mainly the meetings of the prime ministers and presidents are mentioned but economic and scientific and educational cooperation are also discussed.

SZILÁGYI ZSOLT

A 70 ÉVES MAGYAR–MONGOL DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK

TÖRTÉNETÉNEK ELSŐ SZAKASZA 1950-TŐL 1990-IG¹

I. BEVEZETŐ

A magyar–mongol diplomáciai kapcsolatok története alapvetően két szakaszra bontható, melyek között az 1989–1990-ben a keleti blokk országaiban lezajlott politikai átalakulások tekinthetők vízválasztónak. A rendszerváltásokat megelőző 40 évben a két ország viszonyát alapvetően meghatározta, hogy a kétpólusú világban egy szövetségi rendszerhez tartoztak. Ez a szövetségi rendszer a közvetlen kapcsolatok dinamikájára is hatással volt, befolyásolta azokat nemcsak a politika, de a gazdaság, sőt adott esetben a tudományos élet területein is. A rendszerváltások után az immár politikai értelemben is függetlennek tekinthető két országnak önállóan kellett meghatározni azokat a prioritásokat, melyek mentén tovább folytatják a kétoldalú együttműködéseket. Ma elmondható, hogy az 1990-es években tapasztalható visszaesés után az elmúlt harminc évben sikerült az együttműködés új irányelveit meghatározni, és ennek köszönhetően a kapcsolatok is fokozatosan ismét egyre szorosabbá váltak. Az ulánbátori magyar külképviselet 2006-os bezárása sajnos ebben a folyamatban megtorpanást jelentett, de a nagykövetség újrainyitása (2015) óta eltelt években az együttműködés ismét új lendületet kapott.

Az a bizalom, amellyel a két ország fordul egymás felé, elsősorban a közös kulturális gyökerekből ered. A térség egyetlen más országával sincsenek a magyarságnak olyan szoros kulturális kapcsolatai, mint Mongóliával, ami elsősorban a nomád kulturális hagyományokból fakad, melynek kutatása a magyar orientalistákat Mongólia felé

---

¹ A PEACH Műhelytanulmányok a Magyar Nemzeti Bank támogatásával jönnek létre.

fordította, s amely ma a rendszerváltás után újraformálódó mongol nemzeti identitás alapvető pillére. Ez a szoros kötelék a diplomáciai kapcsolatok felvételének legkorábbi időszakában és később is rendszeres témája volt a találkozóknak, és mind a mai napig a magyar–mongol tudományos együttműködésben folyó kutatások egyik legfontosabb kérdése.

A PEACH műhelytanulmányok sorozatban most közreadott két tanulmány kísérletet tesz arra, hogy a publikáció formai kereteit nem szétfeszítve röviden összefoglalja a magyar–mongol kétoldalú kapcsolatok elmúlt 70 évét. A diplomáciatörténeti áttekintés mellett vázlatosan kitér a gazdasági, illetve a tudományos–oktatási együttműködések bemutatására is. Mivel a kétoldalú kapcsolatokban az 1990-es politikai átalakulás kulcsfontosságú volt, ezért a publikációt is két részre bontjuk. Jelen írás az első szakaszt, a diplomáciai együttműködés első negyven évét tekinti át. A második rész a rendszerváltás utáni eseményekkel foglalkozik, mert bár a nagykövetség 2006-os bezárása szinte korszakhatárt jelentő visszaesést okozott, mégis egy éráként kezelhetjük az utóbbi három évtizedet.

II. ELŐZMÉNYEK

Magyarország és Mongólia képviselői 70 éve, 1950. április 28-án írták alá a kétoldalú diplomáciai kapcsolatok felvételéről szóló dokumentumot. Az esemény sajátos történelmi korszakban köttetett, hiszen a második világháború okozta világégés és az azt követő politikai rendezés után fokozatosan kialakulóban volt a kétpólusú világrend, mely a következő 40 évben alapvetően határozta meg mindkét ország helyét és szerepét a nemzetközi politikában.

A mongolok birodalmuk 14. századi bukását követő évszázados elszigeteltség után a 20. század elején próbáltak ismét a világpolitikai színtérre lépni. Ez a Teokratikus Mongol Állam időszakában nem sikerült maradéktalanul, így a folyamat 1921-től a mongolok északi szomszédjának segítségével, annak védőszárnyai alatt, de gyakran szinte fojtogató „baráti” ölelésében játszódott le, és ez a körülmény alapvetően meg is határozta, hogy az ország milyen pályán és milyen feltételrendszerben mozoghatott.

Mint említettük, Magyarországnak a térség egyetlen más országával sincsenek olyan szoros kulturális kapcsolatai, mint Mongóliával, ami elsősorban a nomád kulturális

hagyományokból fakad. Ez a körülmény fordította magyar orientalisták érdeklődését Mongólia felé, s ma ez a hagyomány a mongol nemzeti identitás alappillére. Ez a szoros kötelék a diplomáciai kapcsolatok felvételének legkorábbi időszakában és később is rendszeres témája volt a találkozóknak. Az egyezmény aláírása ugyan kétségkívül új dimenzióba emelte a kétoldalú kapcsolatot, de nem ez volt az első alkalom, hogy a két ország érdeklődő lépéseket tett egymás felé.

A tudomány képviselői – legalábbis magyar oldalról – megelőzték a diplomáciát, hiszen a 19. század végén Magyarországon felélénkülő Kelet iránti érdeklődés többek figyelmét is Belső-Ázsia, így Mongólia felé fordította. Szentkatolnai Bálint Gábor 1873-ban részben a Magyar Tudományos Akadémia megbízásából² el is jutott Mongóliába, kutatásai a magyar mongolisztika úttörő munkái lettek.³ Az érdeklődés később sem lanyhult, és a 19. század végén olyan kötetek is napvilágot láttak, mint Toldy László (1846–1919) főlevéltáros és történész ma már jórészt csak magángyűjteményekben elérhető, 1881-ben megjelent munkája.⁴ Hasonlóan érdekes és tanulságos tájékoztatást ad a 20. század első évtizedeinek Mongóliájáról egy szemtanú, Geleta József (1895–1965) beszámolója, amely Forbath László gondozásában jelent meg 1934-ben.⁵ Geleta, a szovjet fogságból megszökött egykori hadifogoly épp azokban az években tartózkodott Mongóliában, amikor kialakult az a szovjet befolyás, ami negyedszázaddal később a magyar–mongol kapcsolatok felvételének körülményeit is meghatározta.

Mongólia a 20. század elején a mandzsu eredetű Csing (Qing) Birodalom részét képezte, így az első önálló diplomáciai lépésekre az ország elszakadásáig várni kellett. Az 1911-es kínai forradalom megteremtette a mongolok elszakadásának lehetőségét, amit igyekeztek is kihasználni. 1911 decemberében a mongol buddhista egyház főlámáját, a 8. *bogd gegeent* ültették a káni trónra, és az új kormány azonnal megtette a diplomáciai lépéseket az új, független mongol állam nemzetközi elismertetésére.⁶ 1912-ben az Osztrák–Magyar Monarchia kormánya – más, jelentős nemzetközi befolyással rendelkező országokhoz hasonlóan – hivatalos megkeresést kapott a mongol féltől, melyben a mandzsu fennhatóság megszűnése után létrejött teokratikus mongol állam kormánya a diplomáciai kapcsolatfelvétel lehetőségét ajánlotta. Ezt az első próbálkozást nem követte

---

² Útját Fogarasi János, a magyar–mongol kapcsolatok lelkes híve, illetve az akadémia fele-fele arányban finanszírozták. RÁKOS 2013.

³ BIRTALAN 2009; BIRTALAN 2011; OBRUSÁNSZKY 2012.

⁴ TOLDY 1881.

⁵ FORBÁTH 1934.

⁶ SZILÁGYI 2013.

együttműködés, de a mongolok a század közepén ismét javaslatot tettek erre, amit már a magyar oldalról is pozitív válasz követett. Az újkori magyar–mongol diplomáciai kapcsolatfelvételre az első próbálkozás után ugyan csaknem negyven évet kellett várni, de elsősorban a magyarság keleti eredetét kutató tudósoknak, utazóknak köszönhetően már ekkor is több évtizedre visszatekintő tudományos kapcsolatok előzték meg az első hivatalos lépéseket.

Ugyanakkor Magyarország a 20. században is átélt olyan történeti tapasztalatokat, mint Mongólia, hiszen mindkét ország jelentős területi veszteségeket volt kénytelen elszenvedni. Az első világháborút Magyarország számára lezáró trianoni szerződés az ország területének 72%-át, lakosságának 64%-át csatolta el,⁷ és ez olyan történelmi trauma, mint a déli-mongol területek vagy épp Tuva elvesztése. Mindkét állam kénytelen volt szembesülni a ténnyel, hogy külső hatalmak megállapodása alapján kulturális, etnikai kapcsolatban álló nemzetrészek egy másik állam fennhatóság alá kerültek.⁸

Az első világháborút követő, a revizionista hangulat által meghatározott korszakban ismét egyre hangsúlyosabbá vált a magyarság keleti kapcsolatainak, eredetének, a turanizmusnak a kérdése, mely hatással volt a Mongólia felé forduló figyelemre is. A korabeli sajtó szívesen tudósított az országgal kapcsolatos eseményekről.⁹ A *Pesti Napló* egyik 1927-es száma a mongol diákok magyarországi oktatásának lehetőségéről értekezett, és megemlíti a magyar és mongol kultúra közös gyökereit, illetve azt, hogy a mongolok rokonoknak tartják a magyarokat.¹⁰ Érdekes, hogy csaknem száz évvel ezelőtt a kétoldalú diplomáciai együttműködés hasonló vektorok mentén – kulturális kapcsolatok, az oktatási együttműködés fejlesztése – látszott mozogni, mint napjainkban.

III. A MONGOL ÖNÁLLÓSÁG A KIKIÁLTÁSTÓL A TÉNYLEGES FÜGGETLENSÉGIG

---

⁷ ROMSICS 2001.

⁸ ABLONCZY 2010. A szerző vezetésével 2016 óta működik a Trianon 100 – MTA Lendület Kutatócsoport a Bölcsészettudományi Kutatóközpont keretein belül. Lásd: <http://trianon100.hu/>.

⁹ Köszönetemet fejezem ki Gombodordzs Coomonnak, aki 2020-ban a Milton Friedman Egyetemre írt szakdolgozatával kapcsolatban értékes kutatásokat végzett a magyar–mongol kapcsolatok hazai médiumokban való megjelenésével kapcsolatban. A dolgozat címe: *Magyarország és Mongólia politikai kapcsolatai (A rendszerváltás előtt és után)*.

¹⁰ *Pesti Napló*, 1927. január 23.

Mielőtt rátérnénk a magyar–mongol diplomáciai kapcsolatfelvétel részleteire, érdemes röviden kitérnünk Mongólia függetlenné válásának körülményeire, hiszen ezek alapvetően befolyásolták az ország külkapcsolatait. A mongol politikai függetlenség és önrend

elkezés kivívása több évtizedes folyamat volt, melyben jelentős szerepet játszott az országot északról és délről közrefogó nagyhatalmak egymással szembeni rivalizálása is, hiszen a gyakran szemben álló két szomszéd, Oroszország (Szovjetunió) és Kína viszonya a 20. század döntő részében Mongólia politikai státuszát is meghatározta. Egyúttal a mongolok Kínától való elszakadásában megkerülhetetlen szerepet játszott a Szovjetunió, mely 1921 után az ország befolyásos szövetségese lett, és ez a magyar–mongol diplomáciai kapcsolatfelvétel meghatározó körülményét is jelentette.

Az 1911-ben a mongolok által egyoldalúan függetlennek kikiáltott teokratikus mongol állam (*Bogd khaant Mongol Uls*, „Szentkáni Mongólia”) diplomáciai erőfeszítéseiben 1912-től az ország nemzetközi elismertetését célzó lépések voltak a meghatározóak, melyeket a határon túli mongol területek esetleges visszacsatolásának igénye is hajtott. Ez elsősorban Kína nemtetszését váltotta ki, hiszen az új kínai kormányzat mereven elzárkózott a mongol területek feladásától, ugyanakkor jellemzően ezeken élt jelentősebb számú mongol kisebbség, mely szívesen csatlakozott volna az anyaországhoz. A mongol kormányzat területi igényeit nem tudta érvényesíteni, és a nemzetközi elismertetés tekintetében is csak részleges sikereket ért el, hiszen az elszakadást Kína egyáltalán nem fogadta el, és az északi szomszéd, az Orosz Birodalom is csak részben támogatta.¹¹

1912-ben az orosz kormányzat gyakorlatilag önhatalmúlag újabb 10 évre meghosszabbította a mongolokkal 1881-ben kötött kereskedelmi szerződést. Ezzel világossá vált, hogy a mongol területeket saját érdekszférájához tartozónak tekinti,¹² amire a japánokkal kötött 1905-ös békeszerződés titkos záradéka és az azt megerősítő, 1907-ben, 1910-ben és 1912-ben¹³ kötött kétoldalú megállapodások is lehetőséget adtak. Így a mongol önállóság megőrzésére egyetlen esélyt az nyújthatott, ha más jelentős politikai és gazdasági hatalommal bíró ország felveszi a diplomáciai kapcsolatot az új mongol kormánnyal. Ennek érdekében 1912 őszén a *bogd gegeen* tájékoztatta a

---

¹¹ JASKINA 2007: 38.

¹² BATSAIKHAN 2008: 194–196.

¹³ MASATO 1972: 33–48.

jelentősebb európai országok – többek között az Osztrák–Magyar Monarchia – kormányait, és az USA Harbinban tartózkodó konzulját a mongol függetlenség kikiáltásáról.¹⁴ Mivel a levél válasz nélkül maradt, így a mongoloknak nem maradt más esélyük, csak az oroszokkal való megegyezés.¹⁵ A mongol diplomácia elsősorban Chin van Handdorj (1869–1919) külügyminiszter vezetésével sok mindent megpróbált az állam önállóságának elismertetésére, de kudarcot vallott, és csupán a részleges autonómia elérését tudta megvalósítani. Az 1910-es évtized első felének orosz–mongol, orosz–kínai megállapodásai már előkészítették a terepet az 1914 ősztől 1915 májusáig tartó háromoldalú tárgyalásoknak, melyben végül rögzítették Mongólia autonóm státuszát, de csak Kínán belül.¹⁶

A nemzetközi diplomácia által is elismert független mongol állam – a mai Mongólia – létrejötté már egy új korszakhoz köthető. A mongol forradalom győzelmét követő rövid átmeneti időszak után, 1924-ben létrejött Mongol Népköztársaság legfőbb és gyakorlatilag egyetlen szövetségese a Szovjetunió lett.¹⁷ Bár az új mongol államot névleg csak északi szomszédja ismerte el, a köztársasági Kína az 1920-as évek közepén belső problémáival volt elfoglalva, s az egykori császári birodalom perifériáin képtelen volt érdekei érvényesítésére. Mongólia fokozatosan az egyre szorosabb szovjet szövetség felé sodródott.

Az egyházfő 1924 májusában bekövetkezett halála után nem sokkal, még novemberben^{18,19} kihirdették az új alkotmányt, létrejött a Mongol Népköztársaság. 1925-re a szovjet–mongol szövetséges erők az utolsó ellenállási góccokat is felszámolták az országban, így az új kormány immár a teljes Mongólia feletti ellenőrzést magáénak tudhatta. Az 1920-as évek második felében a viszonyokat a térségben már a Kominternnek a kínai belpolitikába való beavatkozása, illetve a mongol kérdésben kialakított *status quo* határozta meg.²⁰ 1929. június 27-én aláírták azt a szovjet–mongol kölcsönös segítségnyújtási egyezményt, amely a későbbiekben alapvetően befolyásolta a

---

¹⁴ Mongol Állami Levéltár, FA-4. HN-39. Érdemes megjegyezni, hogy ez a lépés korai előképe volt annak az ún. „harmadik szomszéd” politikának, melyet a rendszerváltás utáni mongol kormányzat hirdetett meg annak érdekében, hogy kitörhessen két szomszédja szorításából.

¹⁵ SZILÁGYI 2011: 174.

¹⁶ SZILÁGYI 2011: 181–190.

¹⁷ JASKINA 2007: 73–77.

¹⁸ SZILÁGYI 2015.

¹⁹ BOLDBAATAR – SANJDORJ – SHIRENDEB 2004: 154.

²⁰ MARCH 1996: 205–207; BATBAYAR 2006; LUZYANIN 1998.

két ország kapcsolatát.²¹ A szerződéssel a Szovjetunió immár egyértelműen Mongólia legfőbb szövetségesévé vált, és kizárta egy harmadik ország – például Kína – beavatkozásának közvetlen lehetőségét, miközben legalizálta a szovjet kereskedelem és ipar monopolhelyzetét az országban.²²

A harmincas évek közepén a mongol kormányzat akkori vezetői – Csojbalszan (Khorloogiin Choibalsan 1895–1952) és Demid (Gelegdorjiin Demid 1900–1937) marsallok, illetve Genden (Peljidiin Genden 1892–1937) miniszterelnök – nem értettek teljes mértékben egyet abban, hogy a szovjet csapatok milyen mértékben vállaljanak szerepet a mongol területek védelmében.²³ Demid és Genden, akik a mérsékelt szerepvállalást preferálták, végül vereséget szenvedtek. A szovjet kormányzatnak sikerült akarátát ismét rákényszeríteni a mongolokra, és 1936. március 12-én aláírás került arra a szerződésre, mely egyebek mellett lehetővé tette a szovjet Vörös Hadsereg szabad mozgását Mongóliában.²⁴

Az 1939. évi Halhin gol-i győzelem után a Szovjetunió befolyása tovább nőtt,²⁵ s a világháború utolsó évét már egyértelműen a belső- és kelet-ázsiai térség újrafelosztását célzó diplomáciai egyezkedés határozta meg, melyben a Szovjetunió – a szövetségesek jóváhagyásának köszönhetően – abszolút vezető szerepet játszott. Japán teljesen kiszorult a térségből,²⁶ Kína pedig belső konfliktusai megoldására törekedett.

A mongolok elszakadásáról szóló közvetlen tárgyalások a szovjet kormányzat és a Kínai Köztársaság képviselői között 1945. június 30-án kezdődtek el Moszkvában.²⁷ A tárgyalásokon Sztálin a mongolokra hivatkozva jelentette ki: „A külső-mongolok sem Kínával, sem a Szovjetunióval nem kívánnak egyesülni. Függetlenek kívánnak maradni.”²⁸ Ez már egyértelműen az önálló Mongólia létrehozásának tervét jelentette, és a Kuomintang-kormányzatnak nem maradtak érvei – és ereje – a mongolok elszakadásának

---

²¹ JASKINA 2007: 89.

²² BOIKOVA 1999: 109–110.

²³ JASKINA 2007: 99–103.

²⁴ A protokoll a következő megállapodásokat tartalmazta: 1. A szovjet kormány 10 millió arany rubel értékben támogatja a mongolokat egy Ulánbátor-Csita repülőjárat indításában; 2. Mindkét fél részt vesz az Ulánbátor és Csita közötti vasút megépítésében; 3. A Szovjetunió segítséget ad a mongol haderő kiképzéséhez; 4. Mongólia szükség szerint biztosítja a szovjet erők szabad mozgását az országban. BOIKOVA 1999: 109.

²⁵ JASKINA 2007: 105, 142–146.

²⁶ Japán ugyan a háború végéig megtartotta bábállamait, Mandzsukuót és Belső-Mongóliában Mengkukuót (Mengjiang, 蒙古國, de 1941-től immár elsősorban a csendes-óceáni térségre és Délkelet-Ázsiára koncentrált.

²⁷ Az első ülészek július 13-ig tartott, a második pedig augusztus 7–14. között zajlott.

²⁸ BATBAYAR 2006: 259.

megakadályozására, amiért ekkor már a mongol vezetés is minden erejét latba vetve lobbizott. Az 1945. október 20-án Mongóliában megtartott népszavazás a függetlenség és a Kínától való elszakadás mellett döntött, így minden feltétel teljesült, amit a diplomácia megkövetelt. A Kuomintang-kormányzat 1946. január 5-én ismerte el a független Mongol Népköztársaságot, mely a mai Mongol Köztársaság jogelődje volt.²⁹

1946 februárjában immár egy független állam vezetőjeként utazhatott Khorloogiin Choibalsan (1885–1952) Moszkvába, ahol 27-én megtörtént a két ország közötti barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződés aláírása. A szovjetek előbb titkos tárgyalásokon, majd nyílt támogatásért cserébe a kínai kommunista vezetésnél is elérték, hogy elfogadják Mongólia szovjet érdekszférához tartozását. Így a Kuomintang későbbi veresége sem írta felül a kialakult helyzetet. A szovjetek 1947-ben hozzájárultak a kínai Belső-Mongol Nemzetiségi Autonóm Terület létrehozásához, ami garantálta, hogy a Góbitól délre eső, mongolok lakta területek Kína fennhatósága alatt maradjanak, így a határ menti vitás kérdéseket is tisztázták. Ennek köszönhetően Mao és a kommunista kínai kormányzat is elismerte a független mongol államot,³⁰ és 1949-ben a diplomáciai kapcsolatfelvétel is megtörtént a két ország között.³¹ Ezzel létrejött az a struktúra, mely a lezajlott politikai változások ellenére ma is jellemzi a belső-ázsiai térséget.

IV. A MAGYAR–MONGOL DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK FELVÉTELE

A második világháború 1945-ös lezárása után az új szövetségek és újonnan kialakított érdekszférák mentén megkezdődött a diplomáciai együttműködések rendszerének kialakítása is. Mivel Mongólia már évtizedek óta megkérdőjelezhetetlenül a szovjet-orosz érdekszférához tartozott, diplomáciai kapcsolatainak kiépítése is ehhez a szövetségi rendszerhez kapcsolódóan történt meg. Ehhez elengedhetetlenül szükséges volt az ország függetlenségének és önállóságának elismertetése is, ami előtt 1946. január 5. után immár nem volt akadály.³²

---

²⁹ 1945. február 13-án a hivatalos diplomáciai kapcsolatfelvétel is megtörtént a mongolok és a Kínai Köztársaság között.

³⁰ BATBAYAR 1996: 513.

³¹ Állandó követségek létrehozása egy évvel később történt. BATBAYAR 2006: 300.

³² Lásd a vonatkozó részt a Kínától való teljes elszakadás elismertetéséről.

A világháború lezárása után, az 1940-es évek második felétől Magyarország, illetve a formálódó szovjetbarát politika számára már alapvetően új színben tűnt fel Mongólia, ahol immár két évtizede, 1924 óta kiépülőben volt a szovjet modell. Az első években főként diplomáciai hírek jelentek meg a hivatalos magyar sajtóban, és ami érdekes, hogy igen részletesen elemeznek egy-egy eseményt. Az *Új Szó* 1946. március 1-jén címlapon hozta a korábbi szovjet–mongol kölcsönös segélynyújtási egyezmény megújításáról szóló hírt.³³ 1946. február 21–27. között Moszkvában tárgyalt a Choibalsan és Tsedenbal által vezetett mongol küldöttség, amely az egyezmény aláírásán felül gazdasági és kulturális téren is államközi szerződést jegyzett. Március 5-én szintén az *Új Szó* közölt hosszabb cikket a szovjet *Izvesztija* alapján, mely a két állam kapcsolatát és a szovjeteknek köszönhető mongóliai fejlesztéseket említi. Érezhető, hogy az ország felkerült a magyar kormányzati érdeklődés térképére, elsősorban a szovjetek által generált változások példájaként.³⁴

Ugyanakkor épp ebben az időben vált egyre „láthatóbbá” az a jelentős tudományos és ismeretterjesztő munka is, amit Ligeti Lajos, az MTA későbbi ügyvezető alelnöke, az ELTE Belső-ázsiai Tanszékének és az MTA Altajisztikai Kutatócsoportja alapítójának neve fémjelzett. Ligeti egyre többet tett a Belső-Ázsiával és Mongóliával kapcsolatos stúdiumok meghonosításáért, és ezzel párhuzamosan ismeretterjesztő előadásokat is tartott. Erre jó példa a Magyar Rádió Szabadegyeteme keretében tartott előadássorozata, mely *Utazás Ázsiában a mongolok között* címet viselte.³⁵

Mivel a függetlenség Kína általi elismerése után a mongolok számára nyitva állt a kapu az önálló diplomáciai kapcsolatok kialakításához, a kormány megkezdte ezek kiépítésének előkészítését, ami elsősorban a szocialista országok felé irányult.³⁶ Kézenfekvő volt, hogy a Magyarországgal való előzetes egyeztetések színtere Moszkva legyen, ahol a Szovjetunió és Mongólia között az 1924 után kialakult szoros szövetségnek köszönhetően működött mongol nagykövetség. A magyar–mongol diplomáciai kapcsolatfelvétel irányába tett első lépések is Moszkvában történtek. Az itt szolgáló mongol nagykövet, N. Jadamdzsav (N. Yadamjav) 1946. március 26-án kapott hivatalos tájékoztatást arról, hogy a második világháború utáni első rendkívüli és meghatalmazott

---

³³ *Új Szó*, 1946. március 1.

³⁴ *Új Szó*, 1946. március 6.

³⁵ *Szabad Nép*, 1947. április 11. Információk a későbbi adásokról: április 25. 2.; május 3. 2.; május 17. 3.; május 23. 3.; június 13. 3.; június 20. 3.; június 27. 2.

³⁶ LŐRINCZ 1977.

magyar nagykövet, Szekfű Gyula³⁷ átadta megbízólevelét a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Titkárságának. A mongol nagykövet 1946. április 4-én kelt válaszában az alábbiakat írja:

„Szeretném őszinte hálámat kifejezni Önnek és kollégáinak azért, hogy elősegítik két nagykövetségünk partneri tevékenységét, és szeretném kifejezni legmélyebb elismerésemet és köszönetemet azért, mert együttműködnek a Mongol Népköztársaság és Magyarország kapcsolatainak fejlesztésében.”³⁸

Ezt követően nem sokkal később sor került az első hivatalos találkozóra is a két nagykövet között. A mongol misszióvezetőt 1946. április 14-én hívták meg a magyar nagykövetség fogadására, amit Szekfű Gyula 1946. május 11-i viszontlátogatása követett. Ez utóbbi találkozó adott lehetőséget egy rövidebb hivatalos eszmecserére is. A mongol nagyköveti jelentés szerint Szekfű Gyula tájékoztatta mongol kollégáját a magyarországi helyzetről, a világháborút követő gazdasági állapotokról. Eszerint a magyar lakosság 8,5 millió főt számlált, a munkavállalók 35%-a vidéki gazdaságban tevékenykedett, 65%-a a gazdaság más területein, az iparban dolgozott, vagy szellemi tevékenységet folytatott. Beszélt az ipari vállalatok, földterületek állami tulajdonba vételéről, és tájékoztatta mongol partnerét Budapest helyzetéről is. A mongol nagyköveti jelentés szerint a korábban 1,2 millió lakosú Budapesten ekkor nagyjából 850 ezer ember élt.

A mongol nagykövet viszontválaszában elsősorban a mongol gazdaság legjelentősebb ágazatát, az állattenyésztést mutatta be. (27 millió állatról beszélt, mely a mai kutatások szerint is nagyjából megfelel Mongólia optimális eltartóképességének).³⁹ Jadamdzsav tájékoztatása alapján a nagykövetek nyilatkozata mindkét részről megerősítette az együttműködés szándékát, ugyanakkor arra is rávilágított, hogy ehhez politikai háttérrel ebben az időszakban egyértelműen a második világháború győztes nagyhatalmainak megállapodása adja, hiszen mind a magyar, mind a mongol fél hivatkozott a Szovjetunió szerepére, mely meghatározó volt a kétoldalú kapcsolat

---

³⁷ A második világháború utáni első moszkvai nagykövet (1946–1948), történész, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja.

³⁸ A mongol források felkutatásában nyújtott segítségéért itt szeretném köszönetemet kifejezni Dr. L. Altanzaya professzornak, a Mongol Állami Tanárképző Egyetem munkatársának. Mongol Népköztársaság Nagykövetsége/Mongol Állami Külügyi Archivum, Fond. No. 10. D. No. 1. HN. No. 1. T. 4.

³⁹ AVAR 2014: 10–12.

alakításában. Szekfű Gyula szavaival: „Nagyon hálásak vagyunk, hogy országaink baráti kapcsolatot ápolnak a Szovjetunióval, és ezen az alapon hosszú távú együttműködésünk igen sikeres lehet”. A mongol nagykövet válaszában kijelentette, hogy „remélhetően demokratikus országaink a nagyszerű szomszédunkkal kialakított kapcsolat mentén tovább gyarapodnak.”⁴⁰

A találkozók a két nagykövet között ebben a szellemben folytatódtak, de érezhető volt a közeledés annak ellenére is, hogy ekkor még távol voltunk a hivatalos diplomáciai kapcsolatfelvételtől. Jadamdzsav újabb kinevezését 1946. október 21-én adta át Moszkvában, és ez alkalomból rövid tájékoztatást is adott magyar kollégájának, akivel a következő hosszabb személyes találkozó a következő év elején valósult meg. 1947. január 10-én Szekfű Gyula rendkívüli és meghatalmazott magyar nagykövet és első titkára a moszkvai mongol nagykövetségen tett látogatást. A találkozó történész szemmel is meglehetősen érdekes témákat vetett fel, melyek között kissé háttérbe szorult a politikai együttműködés, sokkal inkább Szekfű történeti érdeklődéséhez állt közelebb, és inkább baráti beszélgetésnek volt mondható.

A találkozón elhangzottakat a mongol nagykövet hazaküldött jelentéséből ismerjük. Szekfű gratulált partnere újbóli kinevezéséhez, de a kötelező hivatalos formaságok után a beszélgetés személyes hangvételben zajlott. Azért érdemes ezt felidézni, mert áthatják egy olyan közös érdeklődés és bizonyos sajátos kulturális kapcsolat jelei, melyek a következő évtizedekben – de kijelenthető, hogy napjainkig is – alapvetően meghatározták a két ország diplomáciai kapcsolatait. Ma is sok szó esik arról, hogy a magyar és mongol népnek hasonló kulturális gyökerei vannak, noha diplomáciai kapcsolataink során ennek a ténynek bizonyos korszakokban a mongol fél nagyobb jelentőséget tulajdonított.

Szekfű nem tudott oroszul, így a kommunikáció kevésbé gördülékenyen zajlott, s alapvetően a fent vázolt kulturális kapcsolatok körül forgott. A nagykövetek a magyar nyelvről beszélgettek, mivel a mongoloknak feltűnt, hogy a magyar beszélt nyelvben időnként felismerhető a nevek kiejtése, illetve egyes esetekben ázsiai nyelvekhez hasonlónak tűnik, így a mongol nagykövet meg is kérdezte, hogy a magyar kapcsolatban van-e ázsiai nyelvekkel. Szekfű kifejtette a magyar nyelv összetettségének problémáját, a nyelv finnugor eredetét, de felhívta a figyelmet arra is, hogy a magyar nyelv története nem

---

⁴⁰ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. D. No. 1. HN No.1. T. 4–5. A szövegben szereplő fordítások a szerzőtől származnak.

összekeverendő a magyarság történetével. Megemlítette, hogy a mai Magyarország területére Attila vezetésével érkeztek hunok, illetve a magyar honfoglalás előtt jelentős avar letelepedés is volt, melyek mind Ázsiához kötik az ország korai történetét. Aztán tájékoztatást adott a magyar őstörténetről, természetesen az 1947-es tudományos álláspontnak megfelelően.

A mongol nagykövet már ebben az időben is azt állította, hogy a korai „mongol államalapításban” az ázsiai hunok (*xiongnuk*),⁴¹ kiemelkedő szerepet játszottak, és érvelésében nem a „nomád” (*nuudelchin*) kifejezést említi, hanem azt mondja, hogy „a mi országunk alapítása” (*manai ulsni zohion baiguulal*).⁴² Ez a narratíva főleg a 2010 utáni hivatalos mongol kommunikációban vált meghatározóvá, érezhetően a mai örökségítési törekvések, a nemzeti identitást erősítő diskurzus meghatározó eleme lett, holott a korábbi évtizedekben nem volt ilyen hangsúlyos. Ezért is érdekes, hogy egy mongol diplomata jóval korábban is megemlítette ezt egy hivatalos találkozón.

A nagykövetek arról is beszéltek, hogy a hunok a mongol területekről indultak, elérték Pannónia határait, Attila tábora pedig magyar területen volt. Mivel a *xiongnuk* vélhetően a mongol népekhez tartoztak – erről ma széles tudományos vita folyik Mongóliában is, ahol az új állam (nomád) alapítását (*tulgar tör*) a *xiongnu* birodalom alapításától, Kr. e. 209-től számolják –, és mivel Mongóliától Magyarorszáig tartott az útjuk, és itt telepedtek le, hozzájárultak a magyarok és a mongolok közötti nomád eredetű kulturális kapcsolatok kialakulásához.⁴³ Természetesen az elmúlt évszázadok, a népi keveredések következtében a mai mongol és a mai magyar népesség között viszonylag kevés a hasonlóság. Szekfű azt is említi, hogy a vidéki magyar népesség és a mongolok között több a kapcsolat, de említésre került a mongol folt – az újszülöttek keresztcsontja felett a bőrön látható kékes elszíneződés – kérdése. Megállapodnak, hogy Európában más népeknél ez nem fordul elő, csak a magyaroknál, ami újabb példája a magyar–mongol rokonságnak. Szekfű kijelentette, hogy a mongol milyen tiszteletreméltó, gazdag történelemmel rendelkező, nagy nemzet, amelynek története a régmúltba nyúlik vissza. Jadamdzsav kifejezte, hogy milyen megtiszteltetés volt, hogy Szekfű meglátogatta, köszöni a találkozót. Kölcsönös tisztelettel váltak el.⁴⁴

---

⁴¹ VÁSÁRY 2003: 35–38.

⁴² Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. T. 16–22.

⁴³ Ez a mai Mongóliában és Magyarországon is mind szélesebb körben hangoztatott elmélet, mely azonban nem nyert egyértelmű tudományos bizonyítást.

⁴⁴ Uo. 43.

A magyar diplomata visszarendelése után az új magyar nagykövet Molnár Erik lett. 1948. október 1-jén Jadamdzsav már tájékoztatást kapott arról, hogy az új rendkívüli és meghatalmazott nagykövet átadta megbízólevelét a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa képviselőjének, I. A Vlaszovnak.⁴⁵ A mongol nagykövet nem habozott rögtön kapcsolatba lépni a magyar külképviselet vezetőjével, levelében gratulált kievezéséhez, őszinte háláját fejezte ki a két nagykövetség eddigi baráti viszonyáért, és reményének adott hangot a további közös munka sikerességét illetően. Jadamdzsav 1948. október 17-én kelt levelében ezt írja: „hadd fejezzem ki tiszteletemet Önnek abban a reményben, hogy az országaink és népeink közötti kapcsolat mind szorosabbá válik”.⁴⁶

A mongol nagykövet minden megnyilvánulása abba az irányba mutatott, hogy előkészítse és megkönnyítse a két ország közötti hivatalos kapcsolatfelvételt. A mongol–kínai hivatalos egyezmény aláírása Mongólia függetlenségéről csak az első lépés volt az ország önállóságának nemzetközi elismertetése felé, és a mongolok számára létkérdés volt, hogy az állam nemzetközi státuszát önálló szerződésekkel is megerősítsék. Ebbe az irányba tett meghatározó lépés a magyar kapcsolatfelvétel erőltetése is, ami a többi szocialista országgal zajló tárgyalások rendszerébe illeszkedett.

Molnár már 1948. október 18-án tájékozódó látogatáson kereste fel mongol kollégáját. A magyar diplomata tájékoztatta partnerét, hogy Magyarország agrár-ipari ország, bár az iparosodás mértékét a bolgár, román, jugoszláv viszonylatban sikeresebbnek mondta, emellett határozottan érdeklődött Mongólia gazdasági, politikai státusza felől is. Jadamdzsav válaszában kijelentette, hogy Mongólia 27 éve független ország – egyértelműen utalva arra, hogy a mongolok az 1921-es forradalom győzelmé óta országukat függetlennek tekintik –, és a mongol diplomata méltatta az azóta elért gazdasági, kulturális változásokat. Kiemelte, hogy az állattenyésztés jelentette a mongol gazdaság alapját, de a forradalom óta eltelt negyed században sikeres volt az iparosítás folyamata is. Ezekben az évtizedekben a modernizáció, gazdasági és kulturális fejlődés tekintetében különösen sikeres volt az ország. Az iparosodáson belül a gyáripar fejlesztése éppúgy kiemelkedő volt, mint az élelmiszeripar az állattenyésztéshez kapcsolódóan. Fejlődött az oktatás, a felsőfokú képzés területén főiskolai és egyetemi képzéseket is alapítottak. Ebben a fejlődésben a Szovjetunió együttműködése és segítsége figyelemre méltó és elengedhetetlenül fontos volt.

---

⁴⁵ Uo. 52.

⁴⁶ Uo. 49.

A magyar diplomata megkérdezte, hogy a kínai állammal, követséggel milyen kapcsolatot tartanak fenn a mongolok. A mongol nagykövet kijelentette, hogy jelenleg nincs komolyabb kapcsolatuk Kínával. A találkozón ismét felmerült a magyar–mongol rokonság kérdése. A felek jelezték, hogy a magyarok és mongolok hasonló kulturális hagyományokkal rendelkeznek, és ez elősegítheti a kétoldalú kapcsolatok fejlesztését is.⁴⁷

A diplomáciai találkozók gyakoribbá válásával párhuzamosan érezhető volt a magyar sajtótermékek élénkülő érdeklődése is. Az évtized végén Mongólia, ha nem is rendszeres, de a korábbinál jóval gyakoribb szereplője volt a nemzetközi tudósításoknak. 1949-ben fokozatosan egyre több Mongóliát, az ország történelmét és sajátos kultúráját bemutató cikk jelent meg. Az év július 13-án a *Szabad Nép* címlapon hozta az Ulánbátorban a forradalom 28. évfordulóján tartott díszünnepségről szóló tájékoztatást, ami nem lehetett más, mint a mára a mongolok legnagyobb állami ünnepévé vált *Naadam*, amit épp az 1921-es forradalom győzelme miatt tartanak július 11–13. között. A tudósítás az ünnep mongol kultúrában betöltött szerepét kevésbé hangsúlyozta, a kor politikai elvárásainak megfelelően elsősorban a szovjet–mongol kapcsolatok nagyszerűségére koncentrált.⁴⁸ 1949. november 3-án a keleti szövetségi rendszer országainak az ENSZ tagjai közé történő felvételének kérelmezéséről tájékoztatott a *Szabad Nép*,⁴⁹ és a tudósításból már egyértelmű, hogy Magyarország és Mongólia azonos politikai platformon áll, egy szövetségi rendszer tagja lett. A kérdéssel a lap a következő napokban is foglalkozott.⁵⁰ November 27-én az újság tudósítást közölt a Mongol Népköztársaság kikiáltása (az 1924-es népköztársasági alkotmány életbe lépése) 25. évfordulójának másnapján,⁵¹ és egy nappal később Sztálinnak az ünnep tiszteletére Csoj balszannak írt táviratát is idézték.⁵² Mindkét írás a korszak elvárásainak megfelelő stílusban, a korabeli propaganda minden ismérvét magán hordozva született, de jó bizonyítéka annak, hogy ekkor mindkét állam immár egyértelműen közös politikai platformon állt, s az államközi kapcsolatfelvétel minden feltétele adott volt.

V. A HIVATALOS KAPCSOLATOK KEZDETI SZAKASZA

---

⁴⁷ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. T. 50–51.

⁴⁸ *Szabad Nép*, 1949. július 13.

⁴⁹ *Szabad Nép*, 1949. november 3.

⁵⁰ *Szabad Nép*, 1949. november 4.

⁵¹ *Szabad Nép*, 1949. november 27.

⁵² *Szabad Nép*, 1949. november 28.

Részben a fent említett előkészítő látogatások és tárgyalások vezettek el ahhoz, hogy 1950. április 28-án a két ország döntött a diplomáciai kapcsolatok felvételéről. A vonatkozó minisztertanácsi jegyzőkönyvek tanúsága szerint a magyar külügyminiszter, Kállai Gyula fenti dátummal terjesztette elő, hogy a Mongol Népköztársaság kormánya a moszkvai nagykövetségén keresztül kéri, hogy a két ország vegye fel a diplomáciai kapcsolatot egymással. A Minisztertanács az előterjesztést elfogadta, így ez az időpont tekinthető a magyar és mongol fél közötti diplomáciai kapcsolat kezdetének.⁵³ A kapcsolat felvételéről egy nappal később a *Népszava* a második oldalon, kiemelt hírben tudósított.⁵⁴

A moszkvai magyar külképviseletet ekkor már Szobek András vezette (1949–1950), aki a diplomáciai kapcsolatfelvétel után azonnal a két ország közötti kereskedelmi együttműködés kialakításáról tárgyalt. A témában 1950. június 29-án tartott megbeszélésen a magyar fél megpróbálta felmérni az együttműködés lehetőségeit, és tájékozódni kívánt abban a tekintetben, hogy a mongol partner milyen árukra tart igényt, illetve miket tud felajánlani. Mongólia ekkor még nem volt a KGST tagja – csak 1962-ben lépett be, – de Magyarország az 1949 elején létrejött szervezet alapító tagjai között volt, és ez a tény a Mongóliával kialakított kereskedelmi kapcsolatokat is meghatározta. Az említett időpontban lezajlott találkozóról a mongol nagykövet részletes tájékoztatója is fennmaradt.

Miután mindkét fél a diplomáciai kapcsolatok felvételének fontosságát hangsúlyozta, a magyar nagykövet felsorolta azokat a területeket, melyeken a két ország gazdasági, kereskedelmi kapcsolatokat létesíthetne. A felsorolás a könnyű- és nehézipari együttműködést, a gép- és alkatrészgyártást, az útépitést, a rádiótechnológiát és a textilipar területeit említette az együttműködés lehetséges alapjaiként. A nagykövet kijelentette, hogy a fejlődő magyarországi gyáripár nyersanyag- és színesfém-szükségleteinek ellátásában számítanának a mongol partnerre. Avirmed nagykövet a felmerült magyar javaslatokról tájékoztatta a Mongol Népköztársaság kormányát. Az orosz képviselő felvetésére, miszerint cipőipari alapanyagokat, bőrt is szállíthatna az ország, a mongol fél egyetértően válaszolt. A mongol nagykövet vázolta, hogy országa elsősorban a húsipar és az állattenyésztés szektoraiból származó

---

⁵³ Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 335.kv. 1950. április 28.

⁵⁴ *Népszava*, 1950. április 29.

termékekkel vehetne részt legkönnyebben a két ország kereskedelmi kapcsolatainak kiépítésében.⁵⁵

A fentiek jól körvonalazzák azt a gazdasági, kereskedelmi együttműködést, ami a későbbi években nemcsak a magyar–mongol relációt határozta meg, de szerves része lett a KGST-n belüli kereskedelmi kapcsolatoknak, áruforgalomnak is. Mongólia a hagyományos nomád gazdálkodáson alapuló gazdaságának köszönhetően könnyűipari, állati eredetű termékeket, húst, bőrt, gyapjút exportált. Szovjet mintára és segítséggel megindult ugyan az iparosítás, de ez változó eredményeket hozott.

A későbbi évtizedek mongol–magyar gazdasági együttműködésének egyes területeit is felfedezhetjük e korai, tájékozódó tárgyalásokban. A mongol bányáipar fejlesztése ebben az időszakban indult, az ország geológiai, geofizikai, vízügyi felmérésében a magyar szakembereknek igen komoly szerep jutott. A következő évtized végén, immár a mongol KGST-tagság időszakában a magyar gazdasági támogatás keretein belül épp a felsorolt területeken végeztek komoly munkát. Ennek legjobb példái a Darhani Húskombinát és a Szonginói Biokombinát, melyek tevékenysége a politikai rendszerváltásokig – sőt, Szongino (Songino) tekintetében napjainkig – meghatározó a két ország gazdasági kapcsolataiban.

A Mongólia és Magyarország között kialakítandó kereskedelmi kapcsolatoknak a kor infrastrukturális színvonalán komoly akadálya volt a távolság. Ez a kérdés már az említett első találkozón is felmerült. A szállítás szinte kizárólag vasúton volt megoldható, amiben a transzszibériai vasút, illetve annak 1949-ben elkészült, Ulánbátorig tartó leágazása játszott meghatározó szerepet. A szovjet fél egyértelművé is tette, hogy a belső-ázsiai ország és kelet-európai kereskedelmi partnerei közötti szállítás feltételeit, annak árát – és ilyen értelemben a kereskedelmi forgalom gazdasági hasznát is – alapvetően befolyásolja a szovjet részvétel.

A kereskedelmi forgalom elszámolásának tekintetében is hasonlóan fontos volt a szovjet részvétel, hiszen az előzetes találkozón még csak elvi tárgyalásokat folytattak ugyan, de egyértelmű volt, hogy a kereskedelmi forgalom környezetét nemcsak az infrastruktúra terén fogja meghatározni a Szovjetunió. A forgalom elszámolása rubelben történt. A mongol nagykövet szovjet segítséggel a bankrendszer bevonását javasolta, és a rubel, valamint a mongol tugrik egy-egy arányú átváltását említette.⁵⁶ A tárgyalás után

---

⁵⁵ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 2. T. 17–22.

⁵⁶ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 2. T. 17–22.

nem sokkal, 1950. május 18-án a magyar fél bemutatta a Moszkvában tartózkodó mongol kereskedelmi küldöttségnek azokat a magyar termékeket, melyeket megvételre javasolt a mongol partnernek.⁵⁷

A diplomáciai kapcsolatfelvétel után azonnal megindult a két ország vezető pártjainak kapcsolatkeresése is. 1951. január 8-án Rákosi Mátyás a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) nevében meghívta a Mongol Népi Forradalmi Párt (MNFP, Mongol Ardiin Khuvsgalt Nam) képviselőit az MDP február 24-én tartandó második kongresszusára.⁵⁸ A kongresszuson az MNFP Központi Bizottságának két tagja, Siredeb (Shiredeb) és Adilbis (Adilbish) vett részt, akik 1951. március 17-én kelt – a mongol és magyar állampártok ideológiai elvárásainak megfelelően megfogalmazott – tudósításukban a következőt írták: „Magyarországon a felszabadulás előtt feudalizmus volt. A földterület csaknem 45%-a földesurak és egyházak kezében volt,⁵⁹ a 305 hektárnál nagyobb területtel rendelkezők száma meghaladta az 1600-at, miközben a parasztok 26%-a még földdel sem rendelkezett.”⁶⁰ A látogatásról a magyar állampárti sajtó is beszámolt.⁶¹

A kétoldalú kapcsolatok kiépítésének korai szakaszára jellemző, hogy mindkét fél szívesen emlegette a közös kulturális gyökerek és a személyes elköteleződés jelentőségét. Szkladán Ágoston⁶² moszkvai nagykövet 1951. augusztus 28-án mongol kollégájának írt levelében jelezte, hogy Rákosi Mátyás nagy figyelemmel kíséri a két ország kapcsolatainak alakulását. Ezt alátámasztandó azt is kifejtette, hogy Rákosi felesége, Fenyja Fjodorovna Kornjilova (1942–1971) jakut nemzetiségű szovjet állampolgár, így érdeklődését sajátos ázsiai kapcsolat is erősíti.⁶³ Az 1951. június 13-án az MNFP megalakulásának 30. évfordulójára rendezett ünnepségre a mongol kormány részéről meghívást kapott Harustyák József, az MDP Központi Bizottságának Tagja, a szakszervezeti szövetség vezetője, valamint a Magyar Néphadsereg ezredese, Sziklai Sándor, amiről a Mongol

---

⁵⁷ Uo. 23.

⁵⁸ Uo. 2.

⁵⁹ Ez egyértelmű utalás a MNFP 1921-es hatalomra kerülése előtt Mongóliára jellemző helyzetre, ahol a magántulajdon jelentős része a mongol előkelők és a kolostorok ellenőrzése alatt áll. Ugyanakkor különbséget jelentett, hogy a nomád körülmények között nem a földterület, hanem az előkelők fennhatósága alatt álló és a kolostorok ellátására rendelt alávetettekről beszélhetünk, és a vagyon alapját az ezek által gondozott állatállomány jelentette.

⁶⁰ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 6. T. 2.

⁶¹ *Szabad Nép*, 1951. február 20.

⁶² Szkladán Ágoston (1899–1963). http://mpgy.ogyk.hu/mpgy/alm/almanach_1947-49/1947_ngy_a_t406.htm (utolsó megtekintés: 2020. szeptember 18.)

⁶³ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 7. T. 3–5.

Népköztársaság külügyminisztere tájékoztatta magyar kollégáját, Kiss Károlyt,⁶⁴ de az utazásról a korabeli sajtó is beszámolt.⁶⁵

A következő néhány évben a diplomáciai kapcsolatok elsősorban a kötelező üdvözlések és formális jókívánságok szintjén maradtak, ugyanakkor rendszeresen előkerültek a korábban is oly jellemző – és gyakorlatilag a diplomáciai kapcsolatok egész történetén végigvonuló, de sajnos alkalmanként tudományosan kevésbé alátámasztott – megnyilvánulások, amelyek a két ország és nép kultúrtörténeti kapcsolatainak sokszínűségét emelték ki. Ezek érdekessége leginkább abban áll, hogy a diplomaták jelentései rendszeresen kitértek rájuk. 1952. január 19-én a Magyar Népköztársaság moszkvai nagykövetségén rendezett fogadáson egy pontosabban meg nem nevezett magyar kereskedelmi kiküldött ezt mondta: „A Magyarországgal szomszédos Romániában élő székelyek a mongolokhoz hasonlóak, írásuk nagyon hasonló a régi mongolhoz, kutatjuk az eredetét, ami nagyon érdekel bennünket.”⁶⁶

1952. április 2-án a Mongol Nagy Népi Hurál (Mongol Ardiin Ikh Khural) elnöke üdvözlő táviratot írt Rónai Sándornak⁶⁷ a második világháború magyarországi lezárulásának hetedik évfordulójára, melyben ezt írta: „A szovjetek a náci Németország magyarországi uralmát hét évvel ezelőtt semmisítették meg, ez alkalomból szívélyes üdvözlőlevelet küldöm Magyarország baráti népének.”⁶⁸ Viszontválaszában Rónai köszöntötte a MNFP Központi Bizottságának elnökét és a mongol népet a Mongol Népi Forradalmi Párt megalakulásának 31. évfordulója tiszteletére.⁶⁹

1952 áprilisában a magas rangú személyes találkozók sem maradtak el. Rákosi április 2-án fogadta Lhamszüren N. (Lkhamsuren) miniszterelnök-helyettest és külügyminisztert, illetve Dzsancsiv (C. Janchiv) védelmi minisztert.⁷⁰ A találkozón Rákosi kijelentette, hogy a MNFP alapításának évfordulójára kiutazott magyar küldöttektől tájékozódott a Mongol Népköztársaságról, sőt 1912-ben korábbi tanulmányai során Mongólia történetével is ismerkedett, tanult Belső-Ázsiáról és török nyelven is.⁷¹ Elmondta, hogy az első világháborúban a keleti fronton a cári orosz haderő fogságába esett, és Csitába, majd más távol-keleti hadifogolytáborokba hurcolták. Ebben az

---

⁶⁴ Uo. 10.

⁶⁵ *Szabad Nép*, 1951. június 29.

⁶⁶ Mongol Állami Külügyi Archivum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 12. T. 9.

⁶⁷ Lásd: „Rónai Sándor (1892–1965).”

⁶⁸ Mongol Állami Külügyi Archivum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 8. T. 14.

⁶⁹ Uo. 15–32.

⁷⁰ *Népszava*, 1952. április 1.

⁷¹ Vélhetően a Keleti Kereskedelmi Akadémián végzett tanulmányaira gondolt. „Rákosi az Akadémián.”

időszakban sokat hallott Mongóliáról olyan oroszoktól, akik jártak az országban vagy az orosz–mongol határterületen éltek.

Rákosi akkor csak a korabeli mongol viszonyokról szerzett tudomást, de mint a találkozón megjegyezte, a korai magyar történelem is ezer szállal kötődik Ázsiához, a magyarok az Ural, Altaj vidékéről érkeztek Európába, és véleménye szerint a kirgiz, baskír, komi, ujjur, kazak nép is mind hasonlatos a magyarhoz. A magyar nyelv bizonyos részei kapcsolatban állnak e népek nyelvével. Itt is kitért arra, hogy jakut a felesége. A találkozón Rákosi személyes élményei, tapasztalatai mellett szóba került a magyar és mongol nyelvben fellelhető azonos eredetű szavak kérdése, valamint az is, hogy a magyar és mongol nép abban is hasonló, hogy határain kívül, a környező országokban jelentős nemzetrészek alkotnak kisebbségeket. A Romániában élő – a megbeszélésen elhangzottak szerint másfél millió – magyar helyzetét a Kínában élő, akkor 4 milliósra becsült mongol kisebbség helyzetéhez hasonlították. Rákosi azt is megjegyezte, hogy a mongolok számára elengedhetetlenül fontos a népességnövekedés, szerinte Mongólia akár 20 millió fős népességet is képes volna befogadni.⁷² A mongol küldöttség nem felejtette el felköszönteni Rákosit 60. születésnapján, mely alkalomból mongol szokás szerint hadagon (*khadag*, kék áldozati selyemszalag) átnyújtott ezüst csészével köszöntötték, és hagyományos nemzeti viseletet ajándékoztak neki.⁷³

VI. A DIPLOMÁCIAI KAPCSOLATOK NAGYKÖVETI SZINTRE EMELÉSE ÉS A RELÁCIÓK KEZDETI ÉVEI

1952 végéig a magyar–mongol diplomáciai kapcsolatok hivatalos nagyköveti kinevezések és képviselő nélkül zajlottak. Ahogyan a diplomáciai kapcsolatfelvétel első lépései is a Moszkvába akkreditált diplomatákon keresztül történtek, úgy a nagyköveti kinevezéseket is először ezen külképviseletek vezetői kapták meg. 1952. október 24-én a Moszkvába kinevezett rendkívüli és meghatalmazott nagykövet, N. Jadamdzsav megkapta magyarországi akkreditációját is, melyről a magyar nagykövet, Szkladán Ágoston tájékoztatta a magyar kormányt. A kinevezés elé a magyarok semmilyen akadályt nem

---

⁷² Ez a megjegyzés nyilvánvalóan az ország méreteinek alapján hangzott el, gazdasági alapja nem lehetett. Mongólia területe 1 566 000 négyzetkilométer, csaknem 17-szerese Magyarország területének.

⁷³ Mongol Állami Külügyi Archivum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 13. T. 17–23.

gördítettek, így az elfogadásról szóló nyilatkozatot a mongol kormány már örömmel fogadhatta november 20-án.

A kinevezésével Jadamdzsav 1952. december 23-án utazott Mongóliából Budapestre, és egy nappal később át is adta meghívólevelét Dobi Istvánnak,⁷⁴ majd 1953. január 2-án visszatért moszkvai állomáshelyére. A magyar válasz sem késett soká, a Magyar Népköztársaság képviselőjében a moszkvai nagykövet, Szkladán Ágoston Ulánbátorban átnyújtotta G. Bumcendnek, a Mongol Nagy Népi Hurál elnökének a magyar nagykövetségi pozíció létrehozásáról szóló nyilatkozatot. 1953. augusztus 10-én D. Adilbis (Dashiin Adilbish) már a Mongol Népköztársaság képviselőjeként érkezett Budapestre.⁷⁵

A moszkvai magyar nagykövet mongóliai akkreditálásáról a magyar Minisztertanács már 1952. november 3-i ülésén tárgyalt. Kiss Károly külügyminiszter előterjesztésében arra kérte a Minisztertanácsot, hogy a moszkvai nagykövet kinevezését a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsához terjessze elő. A moszkvai nagykövet és immár az ulánbátori pozíció várományosa, Szkladán Ágoston 1899-ben született, eredeti szakmáját tekintve kőműves volt, aki 1949-ben a prágai nagykövetségi pozíció megszerzésével került külügyi pályára.⁷⁶

A második világháború magyarországi lezárásának nyolcadik évfordulójára rendezett állami ünnepekre a mongol kormány képviselőjében hivatalos küldöttségként hazánkba érkezett Cedev és Jadamdzsav, a Mongol Népköztársaság kormányának tagjai, akik 1953. április 1-jén Molnár Erik magyar külügyminiszterrel is találkoztak. Cedev kormánya képviselőjében az ünnepi parlamenti ülésen beszédet mondott.⁷⁷

A magyar és a mongol önálló képviselőkre akkreditált nagykövetek kinevezéséről már 1954-ben megindult az egyeztetés. Ebben a tevékenységben természetesen a moszkvai külképviseletek játszották a legfontosabb közvetítői szerepet. Mind a magyar, mind a mongol fél ideiglenesen az ottani vezető diplomatákat kívánta Budapestre, illetve Ulánbátorba akkreditálni. Ennek az egyeztetésnek egyik első lépcsőfokaként 1954. július 1-én L. Tojv (L. Toiv) Moszkvában a magyar nagykövetség képviselőjével tárgyalt a nagykövetségi kinevezésekről. Átadta a mongol kormány jegyzékét, amiben jelezték, hogy D. Adilbist (D. Adilbish) kívánják kinevezni Mongólia

---

⁷⁴ Lásd: „Dobi István (1898–1968).”

⁷⁵ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 100. T. 2.

⁷⁶ Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, XIX-A-83-a-458/9-1952.

⁷⁷ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 20. T. 18–22.

magyarországi rendkívüli és meghatalmazott nagykövetének. A diplomata 1954. december 16-án adta át kinevezését Dobi Istvánnak, az Elnöki Tanács elnökének.⁷⁸ Az 1954. július 3-án megjelenő *Ünen* („Igazság”) mongol napilap is tájékoztatott az eseményről, majd hat nappal később a moszkvai magyar nagykövet, Szkladán Ágoston és második beosztottja, Boros Róbert a mongol fővárosba utazott, hogy találkozzon a Nagy Népi Hurál vezetőjével, Dzs. Sambúval (J. Sambuu). A tárgyalások után a nagy nemzeti ünnep, a *Mongol Nádóm* (*Ikh Mongol Naadam, Eriin Gurwan Naadam, „A férfi három játéka”*) megtekintése után visszatért moszkvai állomáshelyére.

A magyar Minisztertanács 1954. június 21-i ülésén határozott az ulánbátori külképviselő nagykövetségi szintre emeléséről. A Minisztertanács felhatalmazta a magyar külügyminisztert, hogy a Népköztársaság ulánbátori nagykövetségének a viszonyosság alapján nagykövetségi rangra való emeléséről a Mongol Népköztársaság kormányával a szükséges tárgyalásokat lefolytassa. Ekkor még Szkladán Ágoston neve szerepel az előterjesztésben, amit Nagy Imre miniszterelnök jegyzett.⁷⁹ A magyar nagykövet 1954. július 9-én nyújtotta át megbízólevelét a Nagy népi Hurál elnökének Zs. Szambúnak.⁸⁰

Az előkészítő tárgyalásokat követően a kapcsolatok nagykövetségi szintre emelkedtek. 1955. július 7-én Münnich Ferenc⁸¹ moszkvai magyar nagykövet Ulánbátorba utazott, ahol átadta megbízólevelét Dzs. Sambúnak, a mongol parlament elnökének. A találkozón immár a kulturális kapcsolatok fejlesztése is napirendre került. Münnich ezt a következő szavakkal említette: „a kormány és a kulturális csereprogramok képviselői azért érkeznek majd az országba, hogy segítsenek kölcsönösen jobban érteni egymást”.⁸²

1956 fordulópont volt a magyar–mongol viszony tekintetében. Az őszi magyarországi forradalom természetesen hatással volt a bilaterális kapcsolatokra is, de még ezt megelőzően, a nyár folyamán a tudományos és kulturális kapcsolatok igen meghatározó eseményére került sor. 1956-ban Magyarországon védte doktori disszertációját B. Rincsen (Byambiin Rinchen 1905–1977), a mongol tudományos élet kiemelkedő alakja. Rincsen Ligeti Lajos orientalista, az ELTE Belső-Ázsiai Tanszék

⁷⁸ *Szabad Nép*, 1954. december 17.

⁷⁹ Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, XIX-A-83-a-540621/2/1954.

⁸⁰ *Szabad Nép*, 1954. július 11.

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1954_07/?pg=42&layout=s&query=Mong%C3%B3lia (utolsó megtekintés: 2021. 01. 04.)

⁸¹ Lásd: „Münnich Ferenc (1886–1967).”

⁸² Mongol Állami Külügyi Archívum, No. 10. D. No. 1.HN. No. 30. T. 37–38.

alapítója és az MTA akkori ügyvezető alelnöke meghívására érkezett hazánkba. Látogatása a kétoldalú tudományos kapcsolatok egyik alapköve és az „újkori” magyar mongolisztikai kutatások egyik meghatározó pillanata lett. Ligeti iskolateremtő munkájának köszönhetően a nemzetközi mongolisztikai kutatások egyik legfontosabb bázisa jött létre az ELTE-n, illetve később a Magyar Tudományos Akadémián szintén általa alapított Altajisztikai Kutatócsoportban.

Az őszi forradalmi eseményeket követően a mongol kormány is megnyilvánult. 1956. november 11-én biztosította a magyarokat együttérzéséről és további együttműködési szándékáról, majd jelentős élelmiszersegély felajánlásáról is döntöttek. 200 tonna búzát, 100 tonna húst, 15 tonna feldolgozott húskészítményt, szalámit ajánlottak fel a magyar népnek.⁸³ Ezen kívül 3 millió rubel felajánlásáról is tájékoztatták Kádár Jánost.

1957-ben új nagykövetet neveztek ki. Boldóczki János⁸⁴ 1956 novemberétől 1960 novemberéig töltötte nagyköveti megbízását Moszkvában, és 1957. május 4-én ulánbátori megbízatását is megkapta, ami azonban csak az év augusztusáig szólt.⁸⁵ 1957. október 10-én Garasin Rudolf⁸⁶ nagykövet érkezett meg Ulánbátorba, és vezetésével – ekkor még csak az Altáj szállóban – megkezdte munkáját az ulánbátori magyar nagykövetség.⁸⁷

A budapesti mongol külképviselet létrehozása kicsit megelőzte a magyarok lépését. 1957. július 10-én megkezdte munkáját a budapesti mongol nagykövetség. D. Adilbis nagykövet mellett D. Dasceren (D. Dashtseren) első beosztott, D. Szandagdordzs (D. Sandagdorj) attasé és Szürenhorló (Surenkhorloo) sofőr dolgozott az újonnan létrehozott külképviseleten. Az 1957 nyarán Magyarországra érkezett kormánydelegációt J. Cedembál (Yumjaagin Tsedembal),⁸⁸ a Mongol Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke, a Mongol Népi Forradalmi Párt KB PB tagja vezette, akit D. Szandan (Dorjiin Sandan), az MNFP KB titkára és több magas rangú hivatalnok kísért. A szeptember 9-én lezajlott tárgyalások mellett az esemény kétoldalú kapcsolatok

---

⁸³ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 31. T. 26–27.

⁸⁴ Lásd: „Boldóczki János (1912–1988).”

⁸⁵ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. HN. No. 44. T. 2–28.

⁸⁶ NÉMETH 1998: 87, 341; BANK 2013: 1–7.

⁸⁷ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 100. T. 2–8.

⁸⁸ Lásd: „Yumjaagin Tsedembal (1916–1991).” Yumjaagin Cedembal 1940–1954, valamint 1958–1984 között a Mongol Népi Forradalmi Párt Központi Bizottságának főtítkára. A mongol személyi kultusz megtestesítője A hatalmat Csojalsan 1952-ben bekövetkezett halála után, politikai riválisa félreállításával szerezte meg, és egészen Batmönh 1984-es hatalomra kerüléséig Mongólia egyszemélyi vezetőjének volt tekinthető.

szempontjából legfontosabb hozadéka a magyar–mongol kulturális egyezmény megkötésének előkészítése volt. A javaslat előterjesztéséről a Minisztertanács 1957. augusztus 29-i ülésén kelt szigorúan titkos minősítésű dokumentum tájékoztat.⁸⁹ A kétoldalú találkozón a megbeszélések az alábbi három pont körül folytak:

- 1). A nemzetközi kapcsolatok, a béke és semlegesség, az arab államok támogatása, valamint a Német Demokratikus Köztársaság és a Kínai Népköztársaság ENSZ-be történő integrálásának kérdései. Ezekben a kérdésekben Kádár felvetéseit Csendembál üdvözölte és elfogadta.
2. A magyar–mongol kapcsolatok fejlesztésének kérdése és az ENSZ-hez való csatlakozás lehetőségei.⁹⁰
3. A gazdasági, kulturális és oktatási kapcsolatok.⁹¹

Itt merült fel a már említett kulturális egyezmény kérdése is, ami a magyar kormány elé a Művelődési Minisztérium előterjesztésében került. A 13 cikkelyből álló szerződéstervezet előterjesztésében⁹² nemcsak Rincsen 1956-os látogatásáról van szó, de Róna-Tas András, Kara (akkor még Katulics) György és Kőhalmi Katalin fiatal orientalisták mongóliai terepmunkájáról is. A fiatal kutatók útja a század közepén új lendületet kapó mongolisztikai kutatás első lépésének tekinthető, ami a későbbi kétoldalú tudományos, kulturális együttműködés egyik alappillére lett.⁹³

Az egyezményről a Kádár-kormány augusztus 29-én tárgyalt. A javaslat a fent említett események, tudományos cserekapcsolatok mellett a Járóka népzenei együttest is említi. Kiemelik a különböző ismeretterjesztő kiállítások, a gazdasági és tudományos életet bemutató előadások sikerét. Azzal zárják, hogy a magyar–mongol kapcsolatok jövőjében még sok lehetőség rejlik.⁹⁴ A Kállai Gyula miniszter által kidolgozott szerződésszöveg 13 cikkelyből állt, amelyben rögzítik, hogy *„erősíteni fogják az együttműködést a tudomány, a kultúra, az oktatás, a művészet, az egészségügy és a sport területén, valamint elősegítik a közvetlen kapcsolatok fejlődését a megfelelő szervek és*

---

⁸⁹ Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, 43. XIX-A-83-a-43-1957.

⁹⁰ Magyarország ekkor két éve már az ENSZ tagja volt, de Mongólia csak 1961-ben csatlakozott a nemzetközi szervezethez.

⁹¹ Mongol Állami Külügyi Archivum, Fond. No. 10. .HN. No. 36. T. 35–59.

⁹² Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, TÜK/00588/31.

⁹³ BIRTALAN – SZILÁGYI 2015; SZILÁGYI 2017.

⁹⁴ Magyar–mongol kulturális egyezmény megkötése 1.

*intézmények között.*⁹⁵ A nemzetközi szervezetekben egymást segítve lépnek fel az oktatási és kulturális ügyekben; támogatják a kutató- és tanulmányi cserekapcsolatokat; elősegítik az intézmények közötti kapcsolatok fejlődését. A kutatók számára hozzáférhetővé teszik a leváltárakat, közgyűjteményeket, publikálási lehetőséget biztosítanak a kutatóknak, tudományos és oktatási anyagokat cserélnek egymás között.⁹⁶

Művelődési kérdések kapcsán segítik az irodalmi művek fordítását, elért eredmények bemutatását, kiállításokat, kulturális és zenés műsorokat, vendégszerepléseket szerveznek, ezeket érintő kérdésekben eszmecserét folytatnak. Elősegítik a sajtó munkatársainak utazását, szervezeteik együttműködését; filmeket cserélnek, amelyeket bemutatnak a széles közönségnek, ebbe beletartoznak híradások és dokumentumfilmek is. Hasonló kritériumok vonatkoztak a rádiókra és a sportegyesületekre, sportolókra is.⁹⁷ Előirányozták egy kulturális vegyesbizottság létrehozását, mely évente két alkalommal ülésezik, egyszer Budapesten, egyszer Ulánbátorban. Feladata, hogy éves szinten előirányozza a megrendezendő programokat, amelyek csak akkor valósulhatnak meg, ha egyik fél sem emel kifogást ellenük. A szerződést öt évre kötötték meg.⁹⁸

A mongol ENSZ-csatlakozás kérdése többször is felmerült a magyar–mongol diplomáciai egyeztetések során. Magyarország támogatta, hogy Mongólia az ENSZ tagjai közé léphessen, és az ezért folyó munka során többször kifejtették véleményüket azzal kapcsolatban is, hogy egyes – elsősorban a szovjet szövetségi rendszerrel szemben álló – országok próbálják a csatlakozási folyamatot akadályozni.⁹⁹

VII. FŐBB MOZZANATOK A RENDSZERESSÉ VÁLÓ

MAGYAR–MONGOL KAPCSOLATOKBAN

A kapcsolatok kiépülése nyomán az 1950-es évek végére egyre gyakoribbá és szélesebb körűvé váltak az egyeztetések a két ország között. Az állami és párt szintű delegációk mellett a két ország szakszervezetei is felvették a kapcsolatot egymással. A Mongol Népi

---

⁹⁵ Magyar–mongol kulturális egyezmény megkötése 3.

⁹⁶ Magyar–mongol kulturális egyezmény megkötése 3–4.

⁹⁷ Magyar–mongol kulturális egyezmény megkötése 4–5.

⁹⁸ Magyar–mongol kulturális egyezmény megkötése 5.

⁹⁹ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. .HN. No. 36. T. 149–219.

Forradalmi Párt 13. kongresszusán az MSZMP központi bizottságának tagja, Borka Attila¹⁰⁰ és Losonczy Pál¹⁰¹ képviselte a magyar testvérpártot. A magyar szakszervezetek nevében átadott meghívásuk nyomán a mongol szakszervezetek képviselői is Magyarországra utaztak. A magyar parlament akkori elnökének, Rónai Sándornak meghívására szovjet, csehszlovák, kelet-német küldöttségek mellett 1958 tavaszán mongol küldöttség is Magyarországra utazott, melyet Cs. Szürendzsav (Ch. Surenjav) vezetett,¹⁰² és a fővárosok képviselői is hamarosan hivatalos találkozáson vették fel a kapcsolatot egymással. Az ulánbátori polgármester, Batdzsargal (Batjargal) 1958. május 2-án látogatott Budapestre.¹⁰³

1959. április 14-én érkezett az első magas rangú magyar kormánydelegáció Mongóliába, melyet Münnich Ferenc vezetett, és többek között tagja volt az MSZMP KB részéről Kiss Károly, Sík Endre¹⁰⁴ külügyminiszter, Incze Jenő külkereskedelmi miniszter és Acél György,¹⁰⁵ a művelődési miniszter helyettese. A találkozó már túllépett a kétoldalú kapcsolatok kiépítésének keretein. A magyar fél jelentős anyagi és technológiai segítséget helyezett kilátásba a mongol ipar fejlesztése érdekében. 10 millió rubel értékben kívánták támogatni a mongol bőr- és szőrmefeldolgozást, segítséget ígértek a mongol állattenyésztést segítő kutak kialakításának területén – ami a kétoldalú gazdasági együttműködések egyik kulcsprogramja lett a következő évtizedekben – és más jelentős gazdasági támogatás lehetőségét is említették.¹⁰⁶A magyar küldöttség tagjai a nyugat-mongóliai Hovdba is elutaztak, ahol egy 20 kilowattos vízierőművet is üzembe helyeztek a magyar–mongol barátság tiszteletére.

Jellemzően az 1950–1960-as évtized fordulóján léptek át a kétoldalú kapcsolatok abba a szakaszba, amikor a politikai kapcsolatok kiépítésén túl immár a gazdasági, tudományos és kulturális együttműködés lett a főszerep. Magyarország a KGST-n belül – és később is – ún. donorországa lett Mongóliának. Már az évtized elején megkezdődött a magyar mérnökök mongóliai tevékenységének szervezése. A magyar Minisztertanács már a magyar–mongol barátsági és együttműködési szerződés előkészítésekor napirendre vette a magyar–mongol éves kereskedelmi forgalom fokozatos növeléséről történő

---

¹⁰⁰ Lásd: „Borka Attila (1911–1976).”

¹⁰¹ Lásd: „Losonczy Pál (1919–2005).”

¹⁰² Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. .HN. No. 52. T. 20.

¹⁰³ Mongol Állami Külügyi Archívum, No. 10. .HN. No. 63. T. 21.

¹⁰⁴ Lásd: „Sík Endre (1891–1978).”

¹⁰⁵ Lásd: „Aczél György (1917–1991).”

¹⁰⁶ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. .HN. No. 67. T. 75–160.

tárgyalást. A kereskedelmi volumen évi 1 millió rubellel való emelését irányozták elő, így 1958-tól évi 4 millió rubelről 1960-ra 6 millió rubelre kívánták azt bővíteni.¹⁰⁷ 1960. április 1-jén Ulánbátorban ünnepelték a Magyar–Mongol Baráti Társaság létrejöttét,¹⁰⁸ és megemlékeztek a diplomáciai kapcsolatok felvételének 10. évfordulójáról. Abban az évben magyar szakemberek már 17 kutat fúrtak az országban, és magyar segítséggel megtörtént egy szőrmefeldolgozó üzem alapítása is.¹⁰⁹

Budapesten megkötötték a magyar–mongol hosszúlejratú árucere-forgalmi és fizetési megállapodást, amely 1961 és 1965 között volt érvényben, keretein belül pedig a két ország közötti árucsereforgalom volumenét 40%-kal kívánták emelni.¹¹⁰ Ennek jegyében Magyarország már 1961-ben egy 20 millió rubeles hitelt biztosított Mongóliának, ezt egy ruhagyár építésére, gyógyszergyártó berendezések telepítésére és 75 kút fúrására használták fel, a háttérrel magyar szakemberekkel biztosították. A futamidő hét évre szólt, 2 százalékos kamattal, éves törlesztéssel.¹¹¹

1961. július 9-én a Mezőtúron működő termelőszövetkezet a mongol forradalom 40. évfordulója tiszteletére felvette a Magyar–Mongol Barátság Szövetkezet nevet. A forradalom évfordulója kapcsán több fórumon is bemutatkozott Mongólia, cikkek jelentek meg a *Népszabadság* napilapban, több helyszínen fotókiállítást mutattak be, és két mongol filmet is vetítettek az érdeklődőknek. 1962 júniusában Magyarországra utazott a mongol külügyminiszter, P. Sagdarszüren (P. Shagdarsuren), és még ebben az évben több baráti találkozót tartottak szerte az országban, így a Nógrád megyei Kétfodonyban, a Vas megyei Vépen, Zalaszentgróton és más településeken is.

A magyar vízügyi mérnökök munkájának elismeréseként és a mongol állattenyésztés fejlődése szempontjából nélkülözhetetlen kutak telepítésében végzett kiemelkedő munkájáért Konfi Ferencet a mongol Sarkcsillag érdemrenddel tüntették ki 1962. május 1-jén.¹¹² A két ország közötti baráti együttműködés következő példája volt, hogy az 1921-es forradalomban részt vállalt Radnóti Andort nyugdíjba vonulása alkalmából 1962. szeptember 12-én Ju. Cendembal levélben köszöntötte, és 465. számon

---

¹⁰⁷ Minisztertanácsi jegyzőkönyvek, XIX-A-83-a-43/13/1957.

¹⁰⁸ Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. .HN. No. 72. T. 1–9.

¹⁰⁹ Uo. 1–6.

¹¹⁰ *Népszabadság*, 1960. július 17.

¹¹¹ „Mongol Népköztársaságnak nyújtandó 20 M rubeles hitelről.” 1961: 1–2.

¹¹² Mongol Állami Külügyi Archívum, Fond. No. 10. .HN. No. 83. T. 44–169.

kiadott rendelete értelmében a Mongol Népköztársaság havi 300 tugrik nyugdíjkiegészítésben részesítette.¹¹³

1963 júniusában Péter János (1910–1999) magyar külügyminiszter hétnapos látogatást tett Mongóliában. Útja során a protokolláris kötelezettségein túl a magyar gazdasági kapcsolatok számára is fontos terepet adó mongol létesítményekbe látogatott, ipari kombinátokat, mongol malomipari létesítményeket, a központi mongol postát látogatta meg, de tájékozódott a képzési lehetőségek terén is, és felkereste a Mongol Mezőgazdasági Főiskolát. A mongol külügyminiszter, Dugarszüren még abban az évben viszontlátogatást tett Magyarországon.¹¹⁴ 1963-ban a külügyminiszteri látogatások egyik eredménye volt a magyar–mongol konzuli egyezmény megkötése. A magyar kormány július 5-én kelt előterjesztésében javasolta a szerződés megkötését, melynek aláírására magyar részről Dr. Ustor Endre külügyminiszteri főosztályvezetőt jelölték ki, míg mongol részről Dzsambalin Banzar (Jambaliin Banzar) nagykövet szignálta a dokumentumot július 10-én.¹¹⁵ Kihirdetéséről a magyar kormány 1963. augusztus 8-i ülésén döntött. Itt került napirendre Mongólia Varsói Szerződéshez való csatlakozásának kérdése is, de a kormány ez ügyben nem döntött. A konzuli szerződés megkötésével megteremtődött a kétoldalú kapcsolatok működtetésének kerete, létrejött a kétoldalú kereskedelmi és gazdasági szerződések alapvető rendszere. A két ország közötti utasforgalom megkönnyítésére 1967 januárjában egyezményt írtak alá a vízumkényszer megszüntetéséről is.¹¹⁶

1965-ben az addigi legmagasabb rangú magyar delegáció utazott Ulánbátorba, melyet Kádár János vezetett. A küldöttség Cedembál 1958-as meghívásának tett eleget. A szeptember közepén kiutazó magyar delegációnak tagja volt Apró Antal, Kováts Imre élelmezési miniszter, Erdélyi Károly külügyminiszterhelyettes és Andrásfi Gyula ulánbátori nagykövet.¹¹⁷ A tervek között szerepelt az 1958-ban még elhalasztott magyar–mongol barátsági és együttműködési szerződés megkötése, amit a Minisztertanács határozatában meg is erősített.¹¹⁸ A kétoldalú kapcsolatok fejlesztését célzó elképzeléseket jól példázza, hogy ebben az időszakban az együttműködés több területén alapidokumentumok aláírására került sor. A magyar látogatást követő év július 29-én

---

¹¹³ Uo. 70–71.

¹¹⁴ Uo. 10–14.

¹¹⁵ Külügyminisztérium, XIX-A-84-a-268/6-1963.

¹¹⁶ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma, MONG-019/0/A.

¹¹⁷ „Párt- és kormányküldöttség utazásáról a Mongol Népköztársaságba.”

¹¹⁸ „Mongóliával barátsági és együttműködési szerződés létrehozása.”

döntés született a közös Gazdasági és Műszaki-Tudományos Együttműködési Kormányközi Bizottság létrehozásáról is, mely évtizedek óta az ilyen irányú – elsősorban gazdasági jellegű – együttműködések kidolgozásának fóruma.¹¹⁹

1968. május 20-án Magyarországra érkezett Dzsamszrangiin Sambú (Jamsrangiin Sambuu 1895–1972) államfő, akit a legmagasabb vendégeknek járó katonai tiszteletadással fogadtak.¹²⁰ Másnap a *Népszabadság* címlapon közölte Sambú és Kádár közös képét,¹²¹ akik tárgyalásokat folytattak egymással, majd az újság külön megemlékezett a küldöttség napi programjáról. A mongol államfő elsősorban élelmiszer- és könnyűipari létesítményeket látogatott meg,¹²² például a Május 1. Ruhagyárat és Bábolnát, ezzel is jelezve, hogy mik a magyar–mongol gazdasági együttműködés fő szektorai.

A következő másfél évtizedben ezek a keretek határozták meg a két ország kapcsolatait. Az oktatási együttműködés körén belül döntés született az egyetemi, főiskolai diplomák elismeréséről, a másik országból származó hallgatók felvételének lehetőségéről.¹²³ Az egyezmény lehetővé tette, hogy a gazdasági, pénzügyi támogatásokon túl a mongol oktatásban, szakemberképzésben is komoly szerepet vállaljon Magyarország. Az elmúlt évtizedek alatt több ezer mongol fiatal tanult magyar felsőoktatási intézményekben, ami a mongol gazdasági fejlődésnek adott komoly hajtóerőt, és az oktatási együttműködések a tudományos és kulturális megállapodásokkal kiegészülve (pl. 1974. június 27-én megkötött tudományos és kulturális egyezmény)¹²⁴ a két ország baráti kapcsolatainak is alappilléreivé váltak. A Magyarországon tanult szakemberek a mongol értelmiség azon rétegét alkották és alkotják mai is, akik a magyar–mongol kapcsolatokat tevékenyen is elősegíthetik. Ők jelentik a legkomolyabb hosszú távú befektetést, amit Magyarország Mongóliában, a mongol gazdaságban eszközölt.

Az alapvető államközi szerződések kialakítása után már csak a jogharmonizáció kisebb lépései jelentettek feladatot a két ország számára. 1970-ben vámszabályozási

---

¹¹⁹ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma, MONG-018/0/A.

¹²⁰ *Népszabadság*, 1968. május 21.

¹²¹ *Népszabadság*, 1968. május 22.

¹²² Uo.

¹²³ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma, MONG-022/0/A.

¹²⁴ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma, MONG-005/0/V.

szerződést kötöttek,¹²⁵ 1973-ban a postai és távközlési forgalomról,¹²⁶ 1977-ben a kettős állampolgárság kérdésének szabályozásáról jött létre szerződés.¹²⁷

1978-ban Lázár György látogatott Mongóliába, ahol többek között Cs. Szüren (Ch. Suren) miniszterelnök-helyettessel találkozott. A hivatalos találkozók során Tordai Jenő magyar és D. Cerenszandzsá (D. Tserensandjaa) mongol külkereskedelmi miniszter írta alá a magyar–mongol árucere-forgalomról szóló megállapodást, ami a korábbi (1976–1980) ötéves tervben meghatározott előirányzatnál is jelentősebb volument tervezett. A magyar–mongol műszaki-tudományos kapcsolatok fejlesztése érdekében a magyar fél külön hitelt ajánlott föl, amiről a megállapodást Lázár és Dzs. Bathmönk (Jambiin Batmunkh) kormányfők a kétoldalú találkozásukon írták alá.¹²⁸

A magyar fél a gazdasági együttműködés mellett rendszeres hitelekkel is támogatta a mongolokat. Ezeknek a hiteleknek a kezelése, visszafizetése jóval túlmutatott az 1989–90-ig tartó politikai korszakon, de a mongol fél fizetési hajlandósága jó bizonyítéka volt az együttműködési szándéknak és a két ország közötti szoros kapcsolatoknak még akkor is, amikor más relációban az ilyen hitelek rendszeresen a támogató kárával zárultak. A hetvenes évek végétől, nyolcvanas évek elejétől a gazdasági, tudományos együttműködések szabályozó szerződéseket fokozatosan a hosszú távú megállapodások bevezetése kezdte jellemezni. A hosszú távú tervezést nemcsak a két országban jellemző tervgazdálkodás segítette elő, de olyan kétoldalú megállapodások is előmozdították, mint az 1984-ben létrejött Magyar–mongol barátsági és együttműködési szerződés. Az 1986. június 1-jén megkötött és magyar részről október 27-én ratifikált szerződés¹²⁹ a rendszerváltásig megalapozta a két ország kapcsolatát. Sőt az 1990-es évek elején az új demokratikus és a piacgazdaság által meghatározott környezetben is az évtized közepéig kellett várni, míg a magyar kormány hozzájárult a szerződés újratárgyalásához, illetve az új szerződés megkötéséhez.

Az 1985 novemberében megkötött kölcsönös áruszállítási szerződés és az egy évvel később létrehozott kulturális és tudományos-műszaki együttműködésről szóló szerződések (1987–2000)¹³⁰ az előbb említettekhez hasonlóan az évtized végéig – lényegében a rendszerváltásokig – meghatározták az adott területeken végzett

---

¹²⁵ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma, MONG-025/0/A.

¹²⁶ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma, MONG-027/0/A.

¹²⁷ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma, MONG-032/0/A.

¹²⁸ *Délmagyarország*, 1978. szeptember 6.

¹²⁹ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma, MONG-032/0/A.

¹³⁰ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma, MONG-041/0/A.

együttműködéseket. Szintén meghatározóak voltak a kormányzati szervek, így például a két külügyminisztérium között 1986-ban aláírt megállapodások.

Az 1989–90-ben – jellemző módon a két országban egymástól nem függetlenül – lezajló rendszerváltás teljesen új politikai, gazdasági környezetet teremtett, ami a nemzetközi együttműködések tekintetében is jelentős változásokat hozott. Ezt a krízist a magyar–mongol kapcsolatok megszenvedték ugyan, de sikerült a korábbi kapcsolatok értékes részét átmenteni az új korszakba is. Bár a fenti időszakban a kapcsolatok kereteit, azok témáit, a gazdasági együttműködések irányelveit alapvetően a Szovjetunió vezette szövetségi rendszer és a KGST határozták meg, ebben az időszakban az együttműködések egyértelműen átlépték a protokoláris kereteket.

Ennek legfőbb oka az volt, hogy a magyar gazdasági segítség keretein belül már az 1960-as évek elejétől jelentős számú magyar mérnök vett részt különböző projektekben Mongóliában. Ezek közül nem csak a mongol gazdaságot élelmiszeripari beruházások – a Darhani Húsüzem, és a Szonginói Biokombinát – emelkedett ki, de igen fontos volt a magyar vízügyi szakemberek Góbiban végzett munkája is. A magyarok által ezen a területen fűrt több száz kút igen jelentős segítséget nyújtott az itt élő pásztoroknak. A magyar szakemberek munkája olyan meghatározó volt, hogy az ott élők még évtizedekkel később is, igen barátságosan fogadták az arra tévedő magyar kutatókat elsősorban azért, mert emlékeztek a magyar vízügyi mérnökök áldozatos munkájára. Ez a bizalom, mely nem csak a helyi közösség, de a mongol elit részéről is megnyilvánult, egyértelműen segítette a kétoldalú együttműködéseket. Ebben szerepet játszott az is, hogy a Magyarországon az ELTÉ-n az 1940-es években Ligeti által alapított tudományos műhely egyre meghatározóbbá vált a nemzetközi mongolisztikai kutatások színterén, és ez a jelenlét az 1960-as évek végétől az MTA Altajisztikai Kutatócsoport létrejöttével csak még hangsúlyosabbá vált. A magyarok tehát nem csak a mongol gazdaság meghatározó ágazataiban – állattenyésztés, élelmiszeripar, víggazdálkodás – tették le a névjegyüket, de a mongolok számára a nemzeti identitásukat is meghatározó kultúrakutatásban is, ami gyakran a szövetségi rendszert meghatározó internacionalista kereteken is túllépett.

A kétoldalú kapcsolatokat erősítette, hogy a közös munkáknak, a magyar mérnökök többéves mongóliai tartózkodásának, az egyre jelentősebb számú mongol diák magyarországi jelenlétének köszönhetően nőtt a házastársi kapcsolatok száma is. Sok mongol állampolgár telepedett le Magyarországon.

VIII. A MAGYAR–MONGOL GAZDASÁGI EGYÜTTMŰKÖDÉSEK

Itt a területi korlátok miatt csak a szerteágazó magyar–mongol gazdasági kapcsolatok legjellemzőbb példáinak bemutatására vállalkozhatunk. Magyarország – mint a KGST-n és a keleti blokkon belül Mongólia patrónusa – nemcsak közvetlen anyagi segítséggel, de gyárak, üzemek létesítésével és magyar mérnökök, szakemberek mongóliai munkájával is segítette az ország fejlesztését. Magyar geológusok, geofizikusok a hatvanas évek közepétől végeztek munkát Mongóliában. A magyar kormány 1965-ben kötött szerződést e tevékenységre, melynek alapján 1966-ban kezdte meg három évre tervezett munkáját a Magyar Földtani Expedíció.¹³¹ Az első vállalat 17 000 négyzetkilométer feltérképezését célozta, de a magyar geofizikusok – jellemzően az Eötvös Loránd Geofizikai Intézet (ELGI) munkatársai – a következő évtizedekben további nem elhanyagolható munkát végeztek a mongol területek felmérésének tekintetében. Sajnálatos tény, hogy ezeket a felbecsülhetetlen értékű adatokat a piacgazdaság időszakában nem sikerült a két ország érdekében megfelelő módon kihasználni. A magyarok 1968–1973 között folyamatosan, évente végeztek komplex geofizikai kutatásokat Mongóliában,¹³² 1976–1990 között pedig a Nemzetközi Földtani Expedíció keretei között folytatták tevékenységüket.

A geofizikai felmérések és a bányaiipari együttműködés eredménye lett az a megállapodás, amit 1984-ben írtak alá a Cagán Davá (Tsagaan Davaa) lelőhelyen talált volfrámvagyron kiaknázására.¹³³ A közös vállalat sajnos nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket. A bánya létrejött, magyar–mongol közös tulajdonba is került, de a kitermelést nem sikerült hosszú távon fenntartani. Az 1990-es rendszerváltás után a magyar fél érdekeltségei felszámolása mellett döntött, amit a mongol partner igyekezett elkerülni. A magyar döntés a volfrám világpiaci árának csökkenése idején jónak tűnhetett, de látva a piacgazdaság idején indult mongóliai bányászati befektetéseket, illetve azok jövedelmezőségének mértékét, ez ma már kissé más színben tűnik fel.

Magyar beruházások – a mérnöki munka és a geofizikai kutatások mellett – jellemzően a mongol gazdaság húzóágazatának tekinthető és történelmi hagyományokon alapuló állattenyésztéssel kapcsolatban valósultak meg. A geofizikai felmérésekkel

---

¹³¹ KARAKAS – ZSILLE – KREMSZNER 1968.

¹³² Az expedíciók tevékenységének összefoglalóját Zsille Antal és Erdős László tették elérhetővé. Lásd: <http://mongolia.gportal.hu/gindex.php?pg=26059336>.

¹³³ Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma, MONG-041/0/A.

párhuzamosan – sőt azt jóval meg is előzve – a magyar vízkutató expedíciók és a vízügyi területen dolgozó mérnökök munkája volt kiemelkedő. A vízkutatás elsősorban Mongólia felszíni vizekben szegény területein jelentette az állattenyésztés elengedhetetlen feltételét. A mongóliai vízkutató expedíciót az Országos Földtani és Kutató Vállalat, a Magyar Állami Földtani Intézet és az ELGI munkatársaiból szervezték, a mongol partner a Mezőgazdasági Minisztérium, később, az 1960-as évektől a Vízügyi Tervező-Kutató Intézet lett. A magyar mérnökök a kutatások megkezdésétől évente végeztek kutatótevékenységet. Munkájuknak köszönhetően több száz – 1970-ig 422 – kutat létesítettek,¹³⁴ jellemzően Mongólia rendszeresen szárazsággal sújtott területein, így hozzájárulásuk felbecsülhetetlen a mongol állattenyésztés területén.

A másik jelentős és mind a mai napig meghatározó magyar beruházás az Állatgyógyászati Oltóanyag- és Tápszergyár – köznapi nevén Szonginói Biokombinát – megépítése volt. Az államközi szerződés keretein belül 1968-ban indult meg a beruházás, melynek fővállalkozója a magyar Phylaxia Oltóanyag és Tápszergyár volt, tervezője pedig az Agroterv vállalat.¹³⁵ Az építkezés csaknem öt éven keresztül folyt, 1973. július 16-án adta át az intézményt Fehér Lajos, az MSZMP PB tagja, miniszterelnök-helyettes és J. Cedembál a MNFP első titkára.¹³⁶ A biokombinát a mongol állategészségügyi ellátás legfontosabb bázisává vált az elmúlt évtizedekben. A magyar együttműködés nemcsak az épület elkészítésében, az üzemeltetés megindításában volt jelentős, de a szakemberképzésben is elengedhetetlennek számított. Nem véletlen, hogy a biokombinát ma is a magyar–mongol gazdasági, kereskedelmi kapcsolatok egyik kiemelt eleme.

Talán túlzás nélkül állítható, hogy ez a beruházás a kétoldalú kapcsolatok zászlóshajójának tekinthető. Mongóliában történeti távlatokban, kulturális és gazdasági téren egyaránt az állatállomány és az állatokhoz való kötődés meghatározó. Az állatállományból szerzett, gyártott élelmiszerek nemzetbiztonsági, nemzetstratégiai kérdésnek számítanak, és ennek a megnyugtató megoldásában szerepet vállalni nagy megtiszteltetés és igen nagy felelősség is volt Magyarország számára. Nem véletlen, hogy a gyár létrehozásától egészen napjainkig az együttműködés sarkalatos pontja az oltóanyaggyár helyzete, a munkában vállalt magyar részvétel.

---

¹³⁴ Mongólia Gportál.hu.

¹³⁵ HEGEDŰS 1973.

¹³⁶ SZILÁGYI 2015: 18.

Hasonló jelentőségű beruházás volt a Darhani Húskombinát létrehozása. Az építkezés már a szonginói létesítményét megelőzően, 1967-ben megkezdődött, de végül egy évvel később, 1974. július 8-án adták át.¹³⁷ Eredetileg csak a technológiai szerelést, irányítást végezték volna a magyarok, de az orosz–kínai viszony 1960-as évek végi megromlása azt eredményezte, hogy a magyar partner az építési munkálatokat is kénytelen volt befejezni. Megnyitásától 1990-ig zavartalanul működött a szezononként akár 8000 tonna hús feldolgozására is alkalmas üzem, amely végig magyar irányítás alatt állt.¹³⁸ A rendszerváltás után privatizálták, de 2002-ig zavartalanul tudott működni. Fontos, de talán kisebb volumenű beruházás volt az ulánbátori ruhagyár kialakításában való magyar részvétel. Elsősorban a szakemberképzésben vett részt a magyar fél, illetve a gazdasági együttműködésben a magyarországi Vörös Október és Május 1. ruhagyárak voltak érdekeltek.¹³⁹

IX. ÖSSZEZÉS

A magyar-mongol diplomáciai kapcsolatok történetének a kapcsolatfelvételtől a rendszerváltásokig terjedő első időszakát alapvetően befolyásolta az a politikai környezet, ami a második világháború lezárását követő fél évszázadban meghatározta a világpolitikát. Mindkét ország a Szovjetunió vezette keleti blokkhoz tartozott, ez keretezte a kettejük között kialakult viszonyrendszert is. Bár a 20. század elején Mongólia tett már lépéseket a magyarok – az akkori Osztrák-Magyar Monarchia – felé, a tényleges kapcsolatfelvételre végül csak a század közepén, a szovjetek gyámködsége mellett került sor. Az akkori lépés jól illeszkedett abba a folyamatba, melyben a világháború után immár Kína által is elismert, és 1921-óta gyakorlatilag meghatározó szovjet-orosz befolyás alatt álló Mongólia diplomáciai kapcsolatokat létsített a Szovjetunió kelet-európai szövetségeseivel.

Az új szövetségi rendszeren belül Magyarország Mongólia patronáló országa volt. A kapcsolatok kiépítése az ezen a közösségen belül kialakított mintákhoz alkalmazkodott, bár kétségtelen, hogy a magyar és mongol fél az első perctől kezdve érezhető szimpátiával fordult egymás felé. Ennek oka elsősorban a történeti, kulturális gyökerek

---

¹³⁷ „Felavatták Mongóliában a magyar segítséggel épült darhani húskombinátot.”

¹³⁸ Az üzem utolsó magyar vezetőjének, Avar Ákosnak szíves szóbeli közlése.

¹³⁹ GAZDAGH 1967.

hasonlóságában keresendő, amit mindkét fél a kapcsolatfelvétel kezdeteitől sietett hangsúlyozni. Ez annak ellenére is meghatározó volt a két ország kapcsolataiban, hogy a szövetségi rendszerre jellemző vezető ideológia, az internacionalizmus megpróbálta háttérbe szorítani az egyes országok sajátos történeti, kulturális jellemzőit. A mongolok gyakrabban, de a magyarok is több alkalommal hivatkoztak a nomád hagyományokra, a magyar őstörténet Belső-Ázsia felé mutató történeti és kulturális kapcsolataira. Ez nem csak a hivatalos diskurzusban, a mindennapi kapcsolatokban is sokat hivatkozott, szoros köteléket jelent a két nép között.

A kétoldalú kapcsolatok gazdasági rendszerét a KGST-n belüli megállapodások is befolyásolták. Részben ezeknek is köszönhető, hogy a magyarok elsősorban állategészségügyi, élelmiszeripari beruházásokon keresztül segítették a mongol gazdaságot, de hasonlóan fontos szerepet játszottak az 1957–1970, illetve 1974–1975 között zajló magyar vízkutató expedíciók, illetve jellemzően 1967–1973 között zajló komplex geofizikai kutatások is. A magyarok ugyanakkor más szocialista országok képviselőivel közösen részt vettek nagyobb nemzetközi projektekben is, mint az 1976–1990 között zajló nemzetközi földtani expedíciók. Ugyanakkor kijelenthető, hogy Magyarország a mongol gazdaság szempontjából meghatározó, stratégiai jelentőségű területeken – élelmiszeripar, állategészségügy – is szerzett jelentős pozíciókat. A magyar beruházások közül messze kimagaslik a Phylaxia oltóanyaggyár együttműködésével létrejött és 1973-ban Szonginóban átadott oltóanyaggyár, mely a mai napig a kétoldalú kapcsolatok legfontosabb eleme.

A kétoldalú kapcsolatok fenntartása és fejlesztése tekintetében Mongólia általában kezdeményezőbb volt magyar partnerénél, de a kétoldalú kapcsolatok dinamikáját – főleg a kapcsolatok első negyven évében – inkább a kölcsönösség határozta meg.

Budapest, 2020. december

FELHASZNÁLT IRODALOM**Elsődleges források:**

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-005/0/V.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-018/0/A.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-019/0/A.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-022/0/A.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-025/0/A.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-027/0/A.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-032/0/A.

Külgazdasági és Külügyminisztérium Archívuma MONG-041/0/A.

Külügyminisztérium XIX-A-84-a-268/6-1963. Magyar Nemzeti Levéltár.

„Minisztertanácsi jegyzőkönyvek.” Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek TÜK/00588/31. Magyar Nemzeti Levéltár.

„Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1950.” 1950. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 335.kv. Magyar Nemzeti Levéltár.

„Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1957.” 1957. Minisztertanácsi jegyzőkönyvek XIX-A-83-a-43/13/1957. Magyar Nemzeti Levéltár.

„Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1954.” 1954. Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek XIX-A-83-a-540621/2/1954. Magyar Nemzeti Levéltár.

„Minisztertanácsi jegyzőkönyvek 1952.” 1952. Minisztertanácsi Jegyzőkönyvek XIX-A-83-a-458/9-1952. Magyar Nemzeti Levéltár.

Mongol Állami Levéltár FA-4. HN-39.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. .HN. No. 36. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. .HN. No. 45. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. .HN. No. 50. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. .HN. No. 52.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. .HN. No. 67. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. .HN. No. 72. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. .HN. No. 83. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. D. No. 1. HN. No. 1. T. 4.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 12.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 13. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 20. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 31. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 7. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 8. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. D. No. 1.HN. No. 100. T.

Mongol Állami Külügyi Archívum Fond. No. 10. HN. No. 44. T.

Feldolgozások:

- „Aczél György (1917–1991).” Nemzeti Emlékezet Bizottsága. URL: <https://www.neb.hu/hu/aczel-gyorgy> (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- ATWOOD, C. P. 1999. „Sino-Soviet Diplomacy and the Second Partition of Mongolia, 1945-46.” In: KOTKIN, S. – ELLEMAN B. A. (szerk.): *Mongolia in the Twentieth Century*. New York – London, M. E. Sharpe: 137–161.
- AVAR ÁKOS. 2014. *A természet és az állatok a hagyományos mongol gondolkodásban*. Budapest, Equinter Kiadó.
- BANK BARBARA. 2013. „Egy internálótábor utóélete – avagy a recski internálótábor újraindítására tett kísérlet 1955.” *Jogtörténeti Szemle* 3.4, 1–7. URL: <https://majt.elte.hu/media/bc/a6/b930617675e031680383d12a73d90f1bbe6b5ecb643f46a12838bf86b046/MAJT-Jogtorteneti-Szemle-20130304.pdf> (utolsó megtekintés: 2020. december 8.).
- BATBAYAR, B. 1996. *XX. zuunii Mongol*. Garj olj, Ulaanbaatar [20. századi Mongólia]
- BATBAYAR, C. 2006. *Mongol ba ikh gürnüüd XX. züunii ekhiin xagast*. Ulaanbaatar. [Mongólia és a nagyhatalmak a 20. század első felében]
- BATSAIKAN, O. 2008. *Mongoliin süülchiin ezen khaan VIII. Bogd Javzamdamba*. Ulaanbaatar. [Az utolsó mongol uralkodó a 8. Bogd Jebtsundamba.]
- BIRTALAN ÁGNES (szerk.). 2009. *A Romanized Grammar of the East- and West-Mongolian Languages. With popular Chrestomaties of both dialects. By Gábor Bálint of Szentkatolna*. (Budapest Oriental Reprints B3) Budapest, Library of the Hungarian Academy of Sciences, Csoma de Kőrös Society.
- BIRTALAN ÁGNES. 2011. *Kalmyk Folklore and Folk Culture in the mid-19th Century. Philological Studies on the Basis of Gábor Bálint of Szentkatolna's Kalmyk Texts*. (Keleti tanulmányok / Oriental Studies 15) Budapest, Library of the Hungarian Academy of Sciences, Kalmyk Institute of Humanitarian Studies of the Russian Academy of Sciences.
- BIRTALAN ÁGNES – SZILÁGYI ZSOLT. 2015. „Előszó.” In SZILÁGYI ZSOLT (szerk.): *65 év 65 kép*. Ulánbátor, Magyarország Ulánbátori Nagykövetsége: 1–4.
- „Boldóczy János (1912–1988).” 56-os Ki Kicsoda. Magyar Távírási Iroda. <http://1956.mti.hu/pages/wiw.aspx?id=850> (utolsó megtekintés: 2020. december 07.).
- BOIKOVA, E. 1999. „Aspects of Soviet-Mongolian Relations 1929–1939.” In KOTKIN, S. – ELLEMAN B. A. (szerk.): *Mongolia in the Twentieth Century*. New York – London, M. E. Sharpe, 107–121.
- BOLDBAATAR, J. – SANJDORJ, M. – SHIRENDEB, B. (szerk.) 2004. *Mongol Ulsiin tüükh V*. Ulaanbaatar, Mongol Ulsiin Shinjlekh Ukhaani Akademii, Tüükhen Khüreeleen.
- „Borka Attila (1911–1976).” Nemzeti Emlékezet Bizottsága. URL: <https://www.neb.hu/asset/phprYahV4.pdf> (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- Délmagyarország*, „Lázár György mongóliai látogatása.” 1978. szeptember 6. URL: http://dmarchiv.bibl.u-szeged.hu/20599/1/dm_1978_210.pdf (utolsó megtekintés: 2021. 01. 04.)
- „Dobi István (1898–1968).” Nemzeti Emlékezet Bizottsága. URL: <https://www.neb.hu/asset/phpnFm602.pdf> (utolsó megtekintés: 2018. december 18.).

- EWING, THOMAS E. 1980. *Between the Hammer and the Anvil? Chinese and Russian Policies in Outer Mongolia 1911–1921*. (Ural and Altaic Series 138.) Bloomington, Indiana University Press.
- „Felavatták Mongóliában a magyar segítséggel épült darhani húskombinátot.” 1974. *Petőfi Népe*. 1974. július 9. XXIX.158. URL: https://library.hungaricana.hu/hu/view/BacsKiskunMegyeiNepuisag_1974_07/?pg=48&layout=s (utolsó megtekintés: 2018. február 21.).
- FORBÁTH LÁSZLÓ. 1934. *A megújított Mongólia*. Budapest, Franklin Társulat.
- GAZDAGH ISTVÁN. 1967. „Szambajno!” *Ifjúsági Magazin* 3.9, 40–42. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/IfjusageMagazin_1967/?pg=543&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- HEGEDŰS FERENC. 1973. „Barátok földjén. A Szonginói Biokombinát.” *Somogyi Néplap* 29.233. URL: [https://library.hungaricana.hu/hu/view/SomogyMegyeiHirlap_1973_10/?query=SZO%3D\(garay%20tibor\)&pg=160&layout=s](https://library.hungaricana.hu/hu/view/SomogyMegyeiHirlap_1973_10/?query=SZO%3D(garay%20tibor)&pg=160&layout=s) (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- JAANKHÜÜ, J. – ALTANTSETSEG, T. 2014. *Mongoliin tүүкhiin leksүүд*. Ulaanbaatar, Soembo printing XXk. [Mongol történeti előadások]
- JASKINA, G. S. (szerk.) 2007. *Istorija Mongolii XX vek*. Moskva, IV RAN.
- JORDÁN GYULA. 1999. *Kína története*. Budapest, Aula Könyvkiadó.
- KAKAS KRISTÓF. 1997. „Mongol-magyar földtani kapcsolatok.” *Földtani Kutatás* 34.4, 29–38. URL: http://epa.niif.hu/02700/02732/00134/pdf/EPA02732_foldtani_kutatas_34_4_29-38.pdf (utolsó megtekintés: 2020. december 8.).
- KARAKAS GYULA – ZSILLE ANTAL – KREMSZNER MIKLÓS. 1968. „Tájékoztató a magyar geofizikusok 1967. évi mongóliai kutatásairól.” *Magyar Geofizika* IX.3, 113–119. URL: http://epa.oszk.hu/03400/03436/00023/pdf/EPA03436_geofizika_1968_03_113-119.pdf (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- KOVÁCS ATTILA ENDRE. 2001. „A Mongol rendszerváltás és társadalmi hátttere.” In BIRTALAN ÁGNES – YAMAJI MASANORI (szerk.) *Orientalista Nap 2000*. Budapest, MTA Orientalisztikai Bizottság – ELTE Orientalisztikai Intézet, 96–106.
- „Losonczi Pál (1919-2005).” Nemzeti Emlékezet Bizottsága. URL: <https://www.neb.hu/hu/losonczi-pal> (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- LÓRINCZ LÁSZLÓ. 1977. *Mongólia története*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- LUZYANIN S. G. 1988. *XX. zuunii 20-30-aad onii Oros, Mongol, Khyatad khariltsaanii tүүкhees*. Ulaanbaatar. [A 20. század '20-30-as éveiben zajlott orosz-mongol-kínai háromoldatú tárgyalások történetéből.]
- „Magyar-mongol kulturális egyezmény megkötése 1–5.” Magyar Nemzeti Levéltár, OL-XIX-A-83-b 3341-3400/1957 3380.
- MARCH, P. G. 1996. *Eastern Desteny*. Westport, Praeger Publishers.
- MASATO, MATSUI. 1972. „The Russo-Japanese Agreement of 1907. Its Causes and the Progress of Negotiations.” *Modern Asia Studies* 6.1, 33–48.
- Mongólia Gportál.hu. URL: <http://mongolia.gportal.hu/gindex.php?pg=26059336> (utolsó megtekintés: 2018. február 21.).

- „Mongóliával barátsági és együttműködési szerződés létrehozása.” 1965. Magyar Nemzeti Levéltár, OL-XIX-A-83-b 3331-3390/1965 3343.
- „Mongol Népköztársaságnak nyújtandó 20 M rubeles hitelről.” 1961. Magyar Nemzeti Levéltár, OL-XIX-A-83-b 3001-3070/1961 3033.
- „Münnich Ferenc (1886–1967).” Nemzeti Emlékezet Bizottság. URL: <https://www.neb.hu/hu/munnich-ferenc> (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- NÉMETH JÁNOSNÉ. 1998. „MSZMP KV Napirendi jegyzékek, 1956–1989. II kötet.” Budapest, Magyar országos levéltár, 1998. <https://mnl.gov.hu/docstore/2500>. (utolsó megtekintés: 2020. december 8.).
- Népszabadság*, „Befejeződtek a magyar-mongol tárgyalások” 1960. július 17. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1960_07/?query=N%C3%A9pszabads%C3%A1g.%201960.%20j%C3%BAlius&pg=177&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- Népszabadság*, „Budapestre érkezett Zs. Szambú mongol államfő” 1968. május 21. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1968_05/?query=N%C3%A9pszabads%C3%A1g.%201968.%20m%C3%A1jus&pg=220&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- Népszabadság*, „Kádár János fogadta Zs. Szabút.” 1968. május 22. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1968_05/?query=N%C3%A9pszabads%C3%A1g.%201968.%20m%C3%A1jus&pg=232&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- Népszava*, „A Minisztertanács javaslatot tett a Népköztársaság Elnöki Tanácsának az országgyűlés összehívására. Felvesszük a diplomáciai kapcsolatot a Mongol Népköztársasággal.” 1950. április 29. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava_1950_04/?query=N%C3%A9pszava%2C%201950&pg=189&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- Népszava*, „Budapestre érkezett a koreai és a mongol kormányküldöttség.” 1952. április 1. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszava_1952_04/?query=N%C3%A9pszava%2C%201952.%20%C3%A1prilis&pg=3&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- OBRUSÁNSZKY BORBÁLA (szerk. ford.). 2012. *Szentkatolnai Bálint Gábor: Mongol-turáni nyelvkönyv*. Budapest, Püski Kiadó.
- ORTUTAY L. GYULA – SZIGETHY ANDRÁS. 1999. Báder Jenő 20. százada. *Népszabadság*, 1999. augusztus 19, 32. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1999_08/?query=B%C3%A1der%20P%C3%A1l&pg=375&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).
- „Párt- és kormányküldöttség utazásáról a Mongol Népköztársaságba.” 1965. Magyar Nemzeti Levéltár. MNL-OL-XIX-A-83-b 3276-3330/1965 3309.
- PANCOV, A. V. 2005. *Zövlölt-Khyatadiin khariltsaanii nuuc tüükh*. Ulaanbaatar. [A szovjet-mongol kapcsolatok titkos története.]
- PATAKY ISTVÁN. 2006. Rászoruló diplomácia. *Magyar Nemzet*, 2006. február 24. URL: https://magyarnemzet.hu/migr_1834/raszorulo-diplomacia-525619 (utolsó megtekintés: 2020. december 8.).

Pesti Napló, „Jövőre mongol ifjak jönnek egyetemeinkre.” 1927. január 23. URL:

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/PestiNaplo_1927_01/?pg=505&layout=s&query=Mong%C3%B3lia (utolsó megtekintés: 2020. december 4.).

„Rákosi az Akadémián.” Corvinus Egyetem honlapja. URL: [http://www.lib.uni-](http://www.lib.uni-corvinus.hu/content/corvinskioszk/rakosi-matyas)

[corvinus.hu/content/corvinskioszk/rakosi-matyas](http://www.lib.uni-corvinus.hu/content/corvinskioszk/rakosi-matyas) (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

RÁKOS ATTILA. 2013. „Szentkatolnai Bálint Gábor emlékezete 1. *Nyelv és Tudomány*. URL:

<https://m.nyest.hu/hirek/szentkatolnatol-mongoliaig-es-vissza> (utolsó letöltés: 2020. május 11.).

RÓNA-TAS ANDRÁS. 1961. *Nomádok nyomában. Etnográfus szemmel Mongóliában*. Budapest, Gondolat Kiadó.

„Rónai Sándor (1892–1965).” Nemzeti Emlékezet Bizottsága. URL:

<https://www.neb.hu/asset/phpsWP2m9.pdf> (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

„Sík Endre (1891–1978).” Nemzeti Emlékezet Bizottsága. URL:

<https://www.neb.hu/asset/phpDOuREI.pdf> (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

Szabad Nép, „A rádió szabadegyeteme.” 1947. április 11. URL:

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1947_04/?query=Ligeti&pg=57&layout=s (Utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

Szabad Nép, „A nagy Szovjetuniú segítsége az alapja a Mongol Népköztársaság valamennyi eredményének. A mongol népi forradalom 28. évfordulójára.” 1949. július 13. URL:

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1949_07/?query=1949.%20j%C3%Balius&pg=100&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

Szabad Nép, „Carapkin elvtárs nagy beszédben követelte a népi demokráciák, köztük Magyarország felvételét az ENSZ-be.” 1949. november 3. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1949_11/?query=1949.%20november%20mongol&pg=9&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

Szabad Nép, „Jogtiprás.” 1949. november 4. URL:

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1949_11/?query=1949.%20november%20mongol&pg=16&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

Szabad Nép, „A mongol nép a szocializmus útján” 1949. november 27. URL:

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1949_11/?query=1949.%20november%20mongol&pg=195&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

Szabad Nép, „Sztálin elvtárs távirata Csojalszan marsallhoz.” 1949. november 28. URL:

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1949_11/?query=1949.%20november%20mongol&pg=202&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

Szabad Nép, „Megérkeztem az MDP II. kongresszusára a koreai és mongol testvérpártok küldöttei.” 1951. február 20. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1951_02/?query=Szabad%20N%C3%A9p%2C%201951.%20febru%C3%A1r&pg=172&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

Szabad Nép, „Magyar kormánydelegáció utazott Ulan-Batorba.” 1951. június 29. URL:

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1951_06/?query=Szabad%20N%C3%A9p%2C%201951.%20j%C3%BAnius&pg=173&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

Szabad Nép, „Megállapodás a Magyar Népköztársaság és a Mongol Népköztársaság kormányai közt. Nagyköveti rangra emelik a budapesti és az ulánbátori nagykövetségeket.” 1954. július 3. URL:

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1954_07/?query=Szabad%20N%C3%A9p%2C%201954.%20j%C3%BAlius&pg=8&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

Szabad Nép, „Dasijn Adilbis a Mongol Népköztársaság új magyarországi nagykövete átadta megbízólevelét Dobi Istvánnak, a Népköztársaság Elnöki Tanácsa elnökének.” 1954. december 17. URL:

https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/Nepszabadsag_1954_12/?query=Szabad%20N%C3%A9p%2C%201954.%20december&pg=68&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

SZILÁGYI ZSOLT. 2009. „Kínai-mongol kapcsolatok a 20-21. század fordulóján.” In Hamar Imre – Salát Gergely (szerk.): *Kínai történelem és kultúra. Tanulmányok Ecsedy Ildikó emlékére.* (Sinológiai Műhely 7.) Budapest, Balassi Kiadó: 242–256.

SZILÁGYI ZSOLT. 2013. „A modern mongol állam kezdetei. Mongólia önállósodási törekvései a 20. század második évtizedében.” *Világtörténet* 2.3, 333–366.

SZILÁGYI ZSOLT. 2015. *Keleten van-e Mongólia? A mongol demokrácia elmúlt 25 éve.* PEACH Műhelytanulmányok 9. URL: https://btk.ppke.hu/uploads/articles/447809/file/mkkcsmuhely_09_mongolia_demokracia.pdf (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

SZILÁGYI ZSOLT (szerk.). 2015. *65 év, 65. kép.* Ulánbátor, Magyarország Nagykövetsége.

SZILÁGYI ZSOLT. 2017. „Mongólia.” In CSICSMANN LÁSZLÓ – RÁCZ GÁBOR – SALÁT GERGELY (szerk.) *Politikai rendszerek Dél- és Kelet-Ázsiában.* Budapest, Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Tanulmányok Intézet: 301-328.

SZILÁGYI ZSOLT. 2017. *Városlakó nomádok 2.0. A mongóliai terepmunka új perspektívái a 21. században.* *Távol-keleti Tanulmányok*, 9.1, 125–147.

„Szkkladán Ágoston (1899–1963).” Országgyűlés Almanachja. Országgyűlési Könyvtár. URL: http://mpgy.ogyk.hu/mpgy/alm/almanach_1947-49/1947_ngy_a_t406.htm (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

TOLDY LÁSZLÓ. 1881. *Mongólia föld és néprajzi leírása.* Budapest, Neuer Ádám Nyomdája.

TORONYI ATTILA. 1994. „Aktív elnöki diplomácia.” *Somogy megyei Hírlap*, 5.221. URL: https://library.hungaricana.hu/hu/view/SomogyMegyeiHirlap_1994_09/?pg=253&layout=s&query=MOng%C3%B3lia (utolsó megtekintés: 2020. december 8.).

Új Szó, „A Szovjetunió és a Mongol Népköztársaság közötti barátsági és kölcsönös segítségnyújtási szerződés, valamint a kulturális és gazdasági együttműködési egyezmény aláírása.” 1946. március 1. URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/UjSzo1945_1946_03/?query=%C3%9A%20sz%C3%B3%201946.%20m%C3%A1rcius%201.&pg=0&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.)

Új Szó, „A Szovjetunió és a Mongol Népköztársaság közötti barátság újabb megerősítése.” 1946. március 6.

URL: https://adtplus.arcanum.hu/hu/view/UjSzo1945_1946_03/?query=Mong%C3%B3lia&pg=17&layout=s (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

VÁSÁRY ISTVÁN. 2003. *A régi Belső-Ázsia története*. Budapest, Balassi Kiadó.

„Yumjaagiin Tsendenbal (1916–1991).” *Britannica.com*. URL: <https://www.britannica.com/biography/Yumjaagiin-Tsendenbal> (utolsó megtekintés: 2020. december 7.).

Kiadja:

Pázmány Péter Katolikus Egyetem Bölcsész- és Társadalomtudományi Kar

Nemzetközi és Politikatudományi Intézet

Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport

1088 Budapest, Mikszáth Kálmán tér 1.

E-mail: salat.gergely@btk.ppke.hu

Tel.: 06-1-235-3030/1010

Honlap: <https://btk.ppke.hu/karunkrol/intezetek-tanszekek/nemzetkozi-es-politikatudomanyi-intezet>

Felelős kiadó: Dr. Salát Gergely szakmai igazgató

Minden jog fenntartva!

A PEACH Műhelytanulmányok a Magyar Nemzeti Bank támogatásával jönnek létre.

A PEACH Műhelytanulmányokban megfogalmazott vélemények és következtetések a szerző sajátjai, melyek nem minden esetben tükrözik a Modern Kelet-Ázsia Kutatócsoport vagy a Pázmány Péter Katolikus Egyetem bármely más egységének álláspontját.